Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách

meta
sdružení pro příležitosti mladých migrantů

Tento materiál vznikl v rámci projektu **Poradenské a informační centrum pro vzdělávání mladých migrantů** podpořeného z Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hl. m. Prahy.

Praha & EU: Investujeme do Vaší budoucnosti

Kolektiv autorů:
Lukáš Radostný
Kristýna Titěrová
Petra Hlavničková
Dana Moree
Barbora Nosálová
Irena Brychnáčová

Zpracoval: kolektiv autorů META o.s.
Grafický design & sazba: Jan Tippman
Tisk: Tiskárna Glos Semily, s.r.o.
Vydavatel: META o.s. – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů

Náklad: 250 ks, 1. vydání
Praha 2011

ISBN 978-80-254-9175-1

Obsah

I. Migrace do České republiky . . . 6

II. Začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem . . . 11
Přístupy k výuce žáků se speciálními vzdělávacími potřebami . . . 12
Inkluze žáků s OMJ . . . 15
Charakteristika žáků s OMJ . . . 16

III. Postup při přijímání cizinců do školy . . . 18
Kategorie cizinců podle zákona . . . 19
Občané EU . . . 19
Azylanti a žadatelé o azyl . . . 21
Občané třetích zemí . . . 21
Financování vzdělávání žáků s OMJ . . . 22
Přijímací pohovor s rodiči . . . 23
Zařazení do ročníku . . . 27
První dny ve škole . . . 30

IV. Interkulturní senzitivita . . . 32

V. Začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem do výuky . . . 36
Postup při příchodu nového žáka s OMJ do třídy . . . 36
Práce s žáky s OMJ při výuce . . . 38
Vyrovnávací plán . . . 38
Hodnocení žáků s OMJ . . . 49
Asistent pedagoga . . . 50

VI. Čeština jako cizí jazyk . . . 53
Výuka češtiny jako cizího jazyka . . . 54
Než začneme s výukou . . . 56
Postup při výuce . . . 57
Organizace výuky češtiny jako cizího jazyka ve škole . . . 60
Komunikace s cizincem . . . 62
Seznam výukových materiálů . . . 64

Přílohy . . . 67
Školská legislativa k cizincům . . . 67
Přehled pobytových režimů . . . 68
Kontakty . . . 72

Slovo úvodem

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

publikace, kterou právě otevíráte, vznikala s cílem podpořit pedagogické pracovníky při práci s žáky, kteří přicházejí do českého školního prostředí ze zahraničí nebo vyrůstali v České republice, přesto však jejich mateřským jazykem není čeština. Publikace je určena všem pedagogickým pracovníkům, kteří jsou zapojeni do procesu začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ), ředitelům škol, učitelům, výchovným poradcům, vychovatelům a dalším. Materiál je primárně zaměřen na základní školy, velkou část informací však mohou využít i pedagogové středních škol.

V předkládaném textu klademe důraz na specifikum odlišného mateřského jazyka, neboť v procesu začleňování sehrává důležitější úlohu než skutečnost, že žák má cizinecký pobytový status. Tato publikace se zaměřuje především na práci s nově příchozími žáky, kteří kvůli odlišnému mateřskému jazyku potřebují při začlenění do českého školního prostředí odpovídající podporu. Neznalost českého jazyka pro ně představuje potenciální ohrožení v podobě neúspěchu ve vzdělávání, izolace v kolektivu či předčasného opuštění vzdělávacího systému.

Vzhledem ke skutečnosti, že v současné době neexistuje pro tyto nově příchozí žáky koncepčně uchopená jazyková příprava, povětšinou nastupují do školy bez větší znalosti vyučovacího jazyka. Vytvoření této publikace provázel záměr tuto obtížnou přechodovou fázi usnadnit jak daným žákům, tak pedagogům, pro jejichž práci je vzájemné neporozumění na ose učitel – žák – rodič nanejvýš komplikujícím faktorem. Tento materiál je proto koncipován jako průvodce začleňováním žáků s odlišným mateřským jazykem.

Jsme si vědomi, že nároků na učitele stále přibývá a podpory, která by měla být samozřejmostí, se valně nedostává. Ani my nepovažujeme současný stav za uspokojivý a jsme přesvědčeni, že mnoho problémů, na které hledáme řešení, má svůj původ v systémových nedostatcích českého školství. Cílem této publikace je poskytnout pedagogům inspiraci, jak při začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem postupovat. Pro některé školy se jedná o téma nové, jinde se naopak touto problematikou již nějaký čas zabývají. Těší nás, že existují školy, které již mají v této oblasti bohaté zkušenosti. Jistě by potvrdily, že za touto

zkušeností stálo velké množství investovaného času, energie i peněz a prozkoumání nejedné slepé uličky. Věříme, že s využitím této publikace budete moci volit přímější cestu.

Publikace je členěna do několika oddílů. První dva jsou věnovány problematice žáků s odlišným mateřským jazykem v kontextu migrace a inkluzivního vzdělávání. Následující oddíly se pak zaměřují na praktickou rovinu začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem. Hlavními tématy jsou specifika přijímání žáka do školy, jeho začleňování do výuky, dále základní principy práce v interkulturním prostředí a výuka češtiny jako cizího jazyka. Pozornost je věnována též příslušné legislativě, možnostem využívání asistenta pedagoga při zapojování do výuky, hodnocení či vytváření vyrovnávacích plánů.

U jednotlivých témat naleznete odkazy na webový informační portál Inkluzivní škola (www.inkluzivniskola.cz), kam jsme umístili velké množství informací, které předkládaný materiál doplňují a rozvíjejí. Součástí portálu je databáze kompatibility vzdělávacích systémů (DBKVS), ve které jsou představeny vzdělávací systémy zemí, odkud k nám nejčastěji cizinci přicházejí. Tento materiál vznikl v rámci dlouhodobého projektu *Poradenské a informační centrum pro vzdělávání mladých migrantů* podpořeného v 1. výzvě Operačního programu Praha Adaptabilita. Odkazů na portál Inkluzivní škola je v textu více. Vedou k ilustračním příkladům dobré praxe, kazuistikám jednotlivých problematických příkladů, k pracovním listům ke stažení apod.

Věříme, že předkládaná publikace pomůže všem, kteří se při své práci setkávají s žáky, pro které se z nejrůznějších důvodů stala Česká republika dočasně, na delší dobu nebo natrvalo novým domovem. Škola představuje pro tyto žáky bránu k porozumění české společnosti, a to nejen na úrovni jazyka, ale také jako souboru kulturních praktik. Když se setkávají dvě odlišné kultury, jedná se vždy o delikátní situaci. Od obou stran to vyžaduje jistou odvahu. Pokud k tomuto setkání dojde a podaří se, nikdo neodejde ochuzen. Rádi bychom přispěli k tomu, aby i pro vás byla práce se žáky s odlišným mateřským jazykem obohacující zkušeností.

tým META o.s.

I. Migrace do České republiky

Momentu, kdy do školy nastupuje nový žák neznalý češtiny, jejíž osvojení mu potrvá ještě mnoho let, předchází řada zásadních životních rozhodnutí. Ta však zpravidla za tohoto žáka činí někdo jiný. Nejčastěji jsou to rodiče, kteří doufají, že tato rozhodnutí budou šťastná a povedou k naplnění představ o lepším životě. Pojetí tohoto „lepšího života" se individuálně liší. Pro někoho se jedná o lepší výdělek, pro jiného lepší život v zemi, kde nebude každodenně šikanován za své náboženské či politické přesvědčení.

Rozhodne-li se však již někdo opustit prostředí, které dobře zná, kde se domluví svou mateřštinou, a vzdá se léta vytvářených společenských vazeb, pak musela na druhé misce vah ležet jistá naděje v lepší budoucnost. Jakkoliv za důležitý motiv k migraci považujeme touhu po zlepšení životní situace, realita bývá mnohem složitější. Zlepšení ekonomické situace rodiny či jednotlivce je často vykoupeno ztrátou jistot, které ve svém „domácím" prostředí považujeme za samozřejmé a neotřesitelné. Respekt přátel, obeznámenost s fungováním institucí, snadná komunikace při řešení každodenních situací. A to je jen zlomek toho, o co člověk přichází, když se rozhodne přestěhovat do cizí země.

Migrace v českém kontextu

Přes všechno zmíněné nepohodlí, které se s migrací často pojí, se jedná o celosvětově rozšířený a **přirozený sociální jev**. Naše zkušenost s migrací je bohužel ovlivněna čtyřiceti lety totalitní izolace, během které byl do myslí lidí vštěpován obraz emigranta opouštějícího svou zemi coby zrádce a nepřítele společnosti. V současné době si česká společnost na fakt, že žít mimo hranice svého státu není žádné zlo, pozvolna zvyká.

Podobně jako čeští občané míří za výdělkem do států západní Evropy či do zámoří, přijíždějí si pracovníci z jiných států vydělávat na své živobytí k nám. Někteří cizinci se po určité době vrací do země svého původu, někteří mohou po čase zkoušet štěstí jinde. Po určitou dobu od otevření hranic představovala Česká republika především tzv. tranzitní zemi, přestupní stanici na cestě na západ. V současné době již tento trend ustoupil a **stáváme se zemí cílovou**. Velká

část nově příchozích cizinců přijíždí cíleně k nám, pro některé z nich se Česká republika stává novým domovem. Pokud si stát stanoví pro pobyt cizinců na svém území rozumná pravidla, a cizinci je poté dodržují, není důvod považovat tuto situaci za mimořádnou. **Migrace byla, je a bude přirozenou součástí lidského života.**

Důvody k migraci

Důvody k migraci mohou být různé. Jakkoliv v našem prostředí převažuje migrace ekonomická či pracovní, jiné důvody mohou být politické, ekologické či náboženské. Důležité je též rozlišovat **migraci dobrovolnou a migraci nucenou**. Přestože i v případě dobrovolné migrace existují důvody, které člověka „nutí" změnit své působiště, v případě nucené migrace nemají lidé často jinou volbu, než odejít. Jedná se zejména o migraci z důvodů přírodních katastrof, válečných či náboženských konfliktů. V takových případech mnohdy není čas na zvažování předností jedné cílové země před druhou. V případě ekonomické migrace se však člověk zpravidla řídí výhodami, které se mu v daném státě nabízejí. Patří mezi ně například podobný či společný jazyk, dopravní dostupnost, zázemí vybudované přáteli či příbuznými. Specifickou skupinu tvoří zaměstnanci zahraničních firem či institucí, kteří jsou do České republiky vysíláni pracovně. Na těchto pracovních misích jsou často doprovázeni i svými rodinami.

Za pozornost stojí také skutečnost, že počet a skladba cizineckých skupin žijících v ČR se často odvíjí od iniciativy samotného státu, který v migračních otázkách hraje důležitou úlohu. Nejen že určuje pravidla, za kterých zde mohou cizinci pobývat, ale může se též ve spolupráci s velkými zaměstnavateli podílet na propagaci České republiky jako státu, ve kterém si zahraniční pracovníci mohou vydělat peníze. Mnohdy má tato snaha i podobu náborových programů, jejichž cílem je přilákat určitý typ pracovníků, kterých se na místním trhu práce nedostává. Mnoho cizinců tak do České republiky přijíždí de facto na naše pozvání.

Cizinci v ČR podle státní příslušnosti (k 30. 9. 2010).

Ukrajina	126 521	29,73 %
Slovensko	71 676	16,84 %
Vietnam	60 605	14,24 %
Rusko	31 297	7,35 %
Polsko	18 328	4,30 %

Zdroj: Český statistický úřad

TIP: Informace o různých typech migrace a skupinách migrantů u nás žijících naleznete v publikaci Tatjany Šiškové:
Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice (My a oni v multikulturní společnosti 21. století)*. Portál, Praha 2001.

Statistické údaje o cizincích žijících na území České republiky naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu www.czso.cz.

Setkávání kultur

Je přirozené, že při setkávání jedinců z kulturně odlišných skupin mohou vznikat nejrůznější tenze a nedorozumění, ať již na úrovni jazyka či hodnot. Velký podíl na nich má **jazyková bariéra**, která cizincům znemožňuje srozumitelně vysvětlit, proč v některých situacích jednají pro nás mnohdy neobvyklým způsobem. Současně jim zabraňuje lépe porozumět obvyklým vzorcům chování naší společnosti.

Každá kultura vybavuje své nositele návody, jak řešit běžné životní situace. Pokud se však ocitnete mezi nositeli odlišné kultury, řada těchto návodů ztrácí svou platnost. Kdo měl příležitost nějakou dobu strávit v kulturně odlišném prostředí, ví, jak málo stačí k nepříjemnému *faux pas*. V takových situacích je každý rád, že jeho okolí dokáže tyto prohřešky proti zvyklostem nebrat příliš vážně. Mnoho věcí o nové kultuře a společnosti se člověk může naučit až v „terénu" a nikdy se nelze připravit na všechno.

Doporučená literatura:

Janebová, E. a kol.*: Interkulturní komunikace ve škole*. Fortuna, Praha 2010.
Moree, D.; Bittl, K-H.: *Dobrodružství s kulturou*. Tandem, Plzeň 2007.
Kocourek, J.; Pechová, E. (eds.): *S vietnamskými dětmi na českých školách*. H&H, Praha 2006.

Kulturní šok

Změna kulturního prostředí je velmi často provázena tzv. kulturním šokem. Ten je **reakcí na ztrátu jistot**, která činí pobyt v novém prostředí psychicky náročnějším. Na změnu kulturního prostředí reaguje každý jedinec odlišně. Nejsou však ojedinělé případy, kdy se člověk vystavený takovému stresu uzavírá sám do sebe, odmítá komunikovat, vytváří si vlastní (bezpečný) snový svět, do kterého nikoho nepouští. Na pokusy o komunikaci může reagovat nezájmem či agresí. Neobvyklou

reakcí nejsou ani útěky do spánku či nemoci. Pro děti je tato situace o to horší, že k přestěhování nedochází z jejich vlastního rozhodnutí, ale z rozhodnutí rodičů. Namísto nátlaku je dobré klást důraz na vytváření bezpečného prostředí.

Již od samotného přijetí je třeba k takovýmto žákům přistupovat s určitou **interkulturní citlivostí** (viz kapitola *Interkulturní senzitivita*) a porozuměním pro obtížnost jejich situace. K překonání fáze kulturního šoku může učitel napomoci tak, že se stane nově příchozímu žáku osobou, na kterou je možné se kdykoliv obrátit s jistotou, že se mu dostane pozornosti a pomoci. Většina cizinců, kteří dnes vzpomínají na svůj příchod do české školy, zdůrazňuje, jak pro ně bylo důležité znát ve škole člověka, na kterého se mohli obrátit, kdykoliv bylo třeba. Současně je důležité vést v patrnosti, že člověk, který se dobře nedorozumí, je mnohem **citlivější na různé projevy nelibosti, pohrdání, přehlížení** apod. Zejména negativním reakcím učitele přikládají tito žáci často mnohem větší váhu, než jejich čeští vrstevníci. I těm je však v souvislosti s příchodem nového žáka cizince nutné věnovat pozornost, neboť setkání s odlišnou kulturou vnímají a nezřídka potřebují podpořit při zpracovávání této zkušenosti.

Migrační politika státu

Další rovinou, na které se rozhoduje, jak bude vypadat život cizinců v hostitelské zemi, je migrační politika. Legislativně jsou určeny podmínky, za kterých může cizinec vstoupit na území České republiky a zde pobývat. Konkrétní zákony a režimy pobytu na území ČR naleznete v příloze této publikace a v plných zněních na portálu www.inkluzivniskola.cz v sekci Migrace.

Přístup státu k cizincům již pobývajícím na území České republiky vymezuje **Koncepce integrace cizinců (KIC)**, závazný vládní dokument, vytyčující základní principy integrace cizinců pobývajících na území ČR. Mezi tyto principy patří například spolupráce všech, kdo mohou přispět k úspěšnému průběhu integrace, zvyšování informovanosti všech aktérů v procesu integrace, přímá spolupráce s obcemi (například formou emergentních projektů) či podpora rozvoje občanské společnost. Za priority a klíčové předpoklady úspěšné integrace je považováno:

- znalost českého jazyka,
- ekonomická soběstačnost cizince,
- orientace cizince ve společnosti,
- vzájemné vztahy cizinců a majoritní společnosti.

V proměnlivém ekonomickém a sociálním prostředí nelze nikdy s větší jistotou předvídat, jak dlouho bude hostitelská země pro cizince atraktivní. Dobře patrné to bylo například s nástupem ekonomické krize, kdy se velký počet cizinců žijících na území ČR musel vyrovnávat se zásadními existenčními problémy. V takových

případech mohou někteří hledat lepší podmínky a přestěhovat se do jiného státu. To je mnohem pravděpodobnější u migrantů ekonomických než u politických migrantů s uděleným azylem.

Vzdělávání migrantů

Vzdělávání migrantů je upraveno jak školským zákonem, tak mezinárodními úmluvami (podrobněji popsáno v kapitole o přijímání cizinců do školy). V rámci rovného přístupu ke vzdělání se na cizince vztahuje **povinná školní docházka** i v případě, že neví, jak dlouho bude na území ČR žít, a zda se za rok či dva opět nevrátí do své rodné země nebo nepřestěhují do jiného státu. V evropské historii můžeme najít i případy, kdy cizinci neměli povinnost zapojit se do vzdělávacího systému. V Německu se v 70. a 80. letech 20. století tak silně očekávalo, že se turecké rodiny s dětmi vrátí zpět do Turecka, že tyto děti ani nemusely chodit do školy. Dvacet let poté se musela hledat řešení, jak pracovat s početnou skupinou obyvatel, která se již v Německu narodila, ale neuměla ani slovo německy. Je proto dobré poučit se z cizích chyb a nenechat situaci dojít do fáze, kdy bude každé řešení výrazně obtížnější. Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi máme tu výhodu, že můžeme hledat inspiraci tam, kde již zkušenosti s touto problematikou mají. **Integrace cizinců** je citlivou záležitostí a **začíná právě již ve školách**, kde se rozhodne, jaký vztah si k české společnosti na základě svých školních zkušeností současná mladá generace cizinců vytvoří.

V případě našeho tématu je však třeba konstatovat, že se v České republice jedná o problematiku dlouhodobě přehlíženou a podceňovanou. Mnoho škol bylo nuceno se s touto novou zkušeností vyrovnávat bez jakékoliv metodické a finanční podpory ze strany státu. Je politováníhodnou skutečností, že formulování koncepčních a systematických zásad naplňování rovných příležitostí ve vzdělávání je soustavně blokováno nedostatkem politické vůle, a to bez ohledu na reálnou potřebu adekvátních opatření i každodenní školní realitu.

Počet cizinců na základních školách v ČR podle státní příslušnosti (k 30. 9. 2009)

Vietnam	3 171	22,91 %
Ukrajina	3 170	22,91 %
Slovensko	2 805	20,27 %
Rusko	1 161	8,39%
Mongolsko	445	3,22 %

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání, www.uiv.cz.

II. Začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem

V současné literatuře i legislativě se setkáváme nejčastěji s pojmem žák cizinec (případně žák-cizinec). Tento pojem vychází z právního postavení těchto žáků a jejich rodičů coby cizinců. V praxi se však můžeme setkat i s případy, kdy se s obdobnými problémy mohou potýkat děti ze smíšených manželství či děti imigrantů, kteří v České republice již získali občanství. V takovém případě se *de facto* nejedná o cizince.

Z pedagogického hlediska je mnohem důležitější, že daný žák nemluví a nerozumí česky, že má odlišný mateřský jazyk než jeho spolužáci. Specifikum odlišného jazyka je v mnoha případech více určující a limitující než cizinecký status. V anglicky mluvících zemích se používá pojem *EAL learners* (EAL – English as an Additional Language), tzn. žáci, pro které je angličtina druhým jazykem. Pro potřeby tohoto textu jsme se rozhodli pracovat s pojmem **žáci s odlišným mateřským jazykem (OMJ)**, neboť je to právě odlišnost mateřského od vyučovacího jazyka, která jejich začleňování do výuky znesnadňuje. Problematikou odlišného mateřského jazyka jako speciální vzdělávací potřebou se budeme zabývat v následujících kapitolách.

Přístupy k výuce žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Školství a úroveň vzdělávání lze hodnotit a definovat mnoha způsoby. Jedním z ukazatelů je způsob začleňování a výuky žáků odlišujících se různou měrou od „normálu“, od průměru. Samotné vymezení normálnosti lze považovat za problematické a mnohdy také neetické. Dovolíme si i přesto definovat „normálního, resp. běžného žáka“ jako průměrně inteligentního, schopnostmi mimořádně nevynikajícího, relativně zdravého jedince pocházejícího z české, více méně harmonické, případně rozvedené rodiny, se střední úrovní příjmů, bez větších výkyvů v chování a jednání. Velký počet žáků automaticky spadá do této „kategorie normálnosti“. Přesto do našich škol chodí nezanedbatelné procento těch, kteří se právě od tohoto „normálu“ různými způsoby odlišují. Jedná se především o žáky zdravotně postižené či znevýhodněné, o žáky pocházející ze znevýhodňujícího sociálního a rodinného prostředí, migranty mluvící odlišným jazykem a na druhém konci spektra také o žáky mimořádně nadané.

Někteří z těchto žáků již jsou na základě školské legislativy zařazeni do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP). Jmenovitě se jedná o žáky se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Pro tyto žáky jsou zákonem vymezena různá podpůrná a vyrovnávací opatření, která by měla speciální vzdělávací potřeby vyrovnávat. Problém ovšem nastává v případech, kdy žák disponuje speciální vzdělávací potřebou, kterou školský zákon doposud nejmenuje či velmi vágně definuje. V takovém případě na podpůrná a vyrovnávací opatření buď **nemá ze zákona nárok nebo se mu jich kvůli nejasné definici SVP či samotných vyrovnávacích opatření nedostává.** Odhaduje se, že kolem 20 % žáků potřebuje speciálně-pedagogické přístupy, aniž by byli zahrnuti do kategorie žáků se SVP (Lechta 2010). Patří sem například leváci, dvojjazyční žáci, některé sociálně znevýhodněné děti nebo právě žáci s odlišným mateřským jazykem. Důsledkem tohoto opomenutí může být ohrožení či omezení vzdělávacích možností a přiměřeného rozvoje těchto žáků.

A právě přístup k žákům ať už s legislativně přiznanými či nepřiznanými SVP a způsob jejich začleňování do vzdělávacího systému odráží možnosti, meze a také priority a výzvy českého školství. Současně též mnohé vypovídá o celé společnosti.

Integrace nebo inkluze?

Způsobů a přístupů k vytváření podmínek vzdělávání žáků s různou mírou postižení, znevýhodnění či ohrožení je několik. Každý z těchto přístupů má své výhody i nevýhody a zároveň žádný z nich neexistuje samostatně a v čisté podobě. Vždy se jednotlivé přístupy prolínají a kombinují. **Inkluze**, tak jak si ji v této kapitole popíšeme, je **ideální přístup**, ke kterému by současné školství mělo směrovat kroky své transformace. Na vůli a chuti všech zúčastněných stran, tj. ředitelů škol, učitelů, rodičů a samotných žáků, ale především na institucionální podpoře ministerstva školství a zákonodárců závisí délka trvání, ale i kvalita a míra této proměny.

Krajním přístupem ke vzdělávání žáků s různou mírou postižení, znevýhodnění či ohrožení je **exkluze**, která ve své extrémní formě představuje úplné vyloučení z procesu vzdělávání. S touto extrémní podobou se v našem prostředí téměř nesetkáváme, neadekvátně zvolené pedagogické postupy však mohou v některých případech vést k nezamýšlenému vyloučení z výuky, a tedy k určité formě exkluze.

Odlišným přístupem je **segregace**, která má v našem prostředí nejčastěji podobu vzdělávání ve speciálních školách. Pro mnoho odborníků má své výhody díky specializovanému přístupu zaměřenému na konkrétní potřeby daných žáků. Na druhé straně existuje ovšem reálná hrozba faktického vyloučení z běžné společnosti, a tím i potvrzování společenské stratifikace a nerovnosti. Zásadním argumentem proti tomuto přístupu je také skutečnost, že do speciálních škol byli a někdy stále ještě jsou zařazováni žáci na základě vnějších znaků (např. příslušnost k etnické skupině) a nikoliv z důvodů skutečných vnitřních potřeb (např. mentálního postižení).

Současným trendem, který se snaží překonávat segregační tendence je **integrace.** Integrace je (znovu)zařazení a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách, kde fungují buď speciální třídy (skupinová integrace), nebo jsou jedinci zařazeni do kmenových tříd (individuální integrace). Typickým znakem integrace je, že dítě se SVP je ze speciálního školského zařízení přeřazeno do běžné školy nebo na základě rozhodnutí rodičů po poradě s příslušnými odborníky rovnou zapsáno do školy, která je ochotna dítě přijmout. Takové dítě je pak sledováno a jeho výsledky jsou monitorovány poradenským zařízením. Na jeho výuce se kromě učitelů podílí také další odborníci, například speciální pedagogové. Přesto se může stát, že se dítě navzdory velkému úsilí vynaloženému přizpůsobení se prostředí běžné školy, kde navíc materiální ani technické vybavení mnohdy nedosahuje potřebné úrovně, musí vrátit zpět do specializovaného školského zařízení.

Inkluze je v tomto výčtu přístupů chápána jako vyšší kvalita integrace, kdy různost žáků a jejich vzdělávacích potřeb je vnímána jako normalita. Jedná se o „bezpodmínečné akceptování speciálních potřeb všech dětí“ (Lechta 2010, s. 28). V inkluzivním pojetí již nehraje takovou roli diagnostika vzdělávacích potřeb. Výuka by měla být podnětná pro **všechny** žáky a odpovídat na jejich konkrétní

a aktuální vzdělávací potřeby. Důraz je kladen zejména na otevřenou, individualizovanou a na individuální schopnosti dítěte orientovanou pedagogiku (Hájková a Strnadová 2010), která umožňuje zohlednění specifických vzdělávacích potřeb všech žáků. „Žáci se v rámci inkluzivního edukačního konceptu nedělí na dvě skupiny (tj. na ty, kteří mají speciální potřeby, a ty, kteří je nemají), ale jde tu o jedinou heterogenní skupinu žáků, kteří mají rozličné individuální potřeby. Velmi zjednodušeně by bylo možné říci, že integrace vyžaduje větší přizpůsobení dítěte škole, zatímco inkluze se víc snaží přizpůsobit edukační prostředí dětem" (Lechta 2010, s. 29). Důležité na inkluzivním pojetí je kromě diferenciace přístupů a metod také diferenciace vzdělávacích cílů pro jednotlivé žáky a s nimi diferenciace požadavků a kritérií hodnocení. Učitelům je tak ulehčena situace, protože odpadá potřeba dosáhnout se všemi žáky stejného cíle.

Inkluze je vyšší kvalita vzdělávání žáků se SVP nejen proto, že jsou uspokojovány vzdělávací potřeby všech žáků (to znamená jak žáků „běžných", tak i žáků s různou mírou postižení či znevýhodnění), ale také proto, že všichni žáci jsou **vzděláváni dohromady**. Společným vzděláváním jsou připravováni na život v heterogenní společnosti, kde se různost stává běžnou, normální, ale i inspirující složkou života.

Inkluze jako ideál

Inkluzivní škola je tedy **zatím ideální podobou školy**, ve které mohou všechny děti uplatnit svůj potenciál a rozvíjet své možnosti. V ideálním případě je ve třídách přítomen asistent pedagoga, všichni žáci mají vytvořený individuální vzdělávací plán, na jehož plnění jsou sami zodpovědně zainteresováni, a počet žáků je přizpůsoben míře jejich potřeb s ohledem na personální možnosti. Ve třídách inkluzivní školy se pak spolu s běžnými žáky učí, spolupracují a kamarádí žáci nadaní, zdravotně postižení nebo znevýhodnění, žáci z etnických minorit, sociálně znevýhodnění žáci a v neposlední řadě právě žáci s OMJ. V ideální inkluzivní škole panuje **atmosféra rovnosti, férovosti, uznání, respektu a oceňování předností** všech dětí i učitelů a zároveň jsou jasně vymezena pravidla, která pozitivním způsobem ovlivňují vztahy žáků, učitelů a všech dalších účastníků vzdělávacího procesu.

Použitá literatura:

Lechta, V. (ed.): *Základy inkluzivní pedagogiky – Dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Portál, Praha 2010.

Hájková, V.; Strnadová, I.: *Inkluzivní vzdělávání – Teorie a praxe*. Grada, Praha 2010.

Nikolai, T.: „Principy inkluze v psychologickém poradenství." In: Svoboda, Z.; Morvayová, P.: *Schola Excludus*. UJEP, Ústí nad Labem 2010.

Houška, T.: *Inkluzívní škola*. Osmileté gymnázium Buďánka o.p.s., Česká pedagogická komora, Praha 2007.

Inkluze žáků s OMJ

Inkluze žáků s OMJ vychází ze stejných principů jako inkluze jinak znevýhodněných či postižených dětí. To znamená, že by i **vzdělávací potřeby těchto žáků měly být efektivně vyrovnávány**. Při jejich zařazování do školy se ovšem potýkáme s odlišnými problémy než u ostatních žáků se SVP. V případě žáků s OMJ nedochází k systémové segregaci, to znamená, že nejsou automaticky zařazováni do speciálních škol. Na druhou stranu však nemají před příchodem do běžných škol možnost navštěvovat přípravné kurzy vyučovacího jazyka, jak je tomu v některých evropských zemích. Tuto skutečnost mnoho pedagogů oprávněně považuje za velkou překážku na jejich cestě za vzděláním.

V případě žáků s OMJ se tedy *de facto* jedná o automatickou integraci do běžných škol hlavního vzdělávacího proudu. Problém ovšem je, že hlavní vzdělávací proud na ně není zdaleka připraven. Chybí jak odborníci na výuku češtiny jako cizího jazyka, tak asistenti pedagoga. Situaci také ztěžuje fakt, že žáci s OMJ nejsou zahrnuti do skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, a proto nemají nárok na vyrovnávací opatření, například v podobě individuálních plánů, které jejich integraci mohou do značné míry ulehčit.

Přesto si myslíme, že **zařazení těchto dětí do běžné školy** je jediná správná cesta k naplnění rovnosti šancí všech účastníků vzdělávacího procesu. Vytvoření podmínek pro jejich integraci a nastartování procesu inkluze, tzn. změny celkového klimatu školy a výuky jako takové směrem k vyrovnávání potřeb všech žáků, znamená faktické otevření se školy nejen současným celosvětovým trendům, ale zároveň zkvalitnění výuky a celkového školního prostředí zároveň.

Charakteristika žáků s OMJ

Při vzdělávání žáků s OMJ je důležité si uvědomit, že vyučovací jazyk je pro ně **cizím jazykem**. To znamená, že při výuce dochází k situaci, kdy se **paralelně cizí jazyk učí a zároveň se prostřednictvím tohoto cizího jazyka vzdělávají.** Neznalost vyučovacího jazyka velmi výrazně ohrožuje školní úspěšnost žáků s OMJ, a je tedy důležité chápat jazykovou bariéru jako zásadní znevýhodnění při vzdělávání. Do přístupu k učení se může promítnout i skutečnost, že žáci s OMJ pocházejí z kulturně odlišného prostředí. Důležitou roli hraje hodnotová orientace dané kultury, přístupy k výchově, očekávání rodiny apod.

V mnohém se ale od ostatních žáků zase tolik neliší. Stejně jako jejich čeští spolužáci řeší problémy spojené s věkem, rodinnou situací, motivací a chutí učit se, dovednostmi, schopnostmi a inteligencí. Pro školní úspěšnost, individuální pokroky a možnost (sebe)realizace je určující jak znalost vyučovacího jazyka, tak uvedené faktory, které hrají významnou roli, a je třeba s nimi počítat.

Přestože žáci s OMJ tvoří velmi různorodou skupinu, většina z nich se po příchodu do nového prostředí nachází ve stejné situaci. Podívejme se tedy, s čím se v tomto období vyrovnávají.

Situace žáků s OMJ

Většinu **důležitých** pře**dstav a myšlenek** získáváme prostřednictvím jazyka. Pro žáky s OMJ je většina učiva nepřístupná právě kvůli neznalosti vyučovacího jazyka. Mateřský jazyk, který byl pro ně doposud nástrojem jejich kognitivního rozvoje, se stává v novém školním prostředí naprosto nevyužitelným. Žáci se musí především **naučit česky,** aby učivu rozuměli. Ve stejné době ale potřebují:

- zapojit se do výuky,
- zvládat učivo prostřednictvím nového jazyka,
- projít si nesnadným procesem socializace v jazyce, který se teprve učí,
- získat odpovídající sociální dovednosti,
- osvojit si kulturně podmíněné společenské normy, které určují podobu školní každodennosti,
- hledat své místo v novém prostředí, které je utvářeno odlišným jazykem, hodnotami, kulturou, očekáváními apod.,
- vyrovnat „mezeru“ ve vzdělání způsobenou změnou vzdělávacího systému.

Toho všeho je nutné dosáhnout v co nejkratším čase a výsledek je měřitelný pouze oproti neustále se **pohybujícímu cíli,** tj. stále přibývajícímu učivu, které si osvojují ostatní spolužáci a které žákům s OMJ díky nedostatečné znalosti vyučovacího jazyka uniká. To způsobuje dočasné zpomalení či stagnaci tempa poznávání. Na rozdíl od vzdělávacích úkolů, kterým čelí žáci z majority, je jejich úkol pochopitelně odlišný a také těžší.

Naučit se češtinu a zapojit se do výuky, není možné bez soustavné podpory. Podle teorie kanadského pedagoga a badatele Jima Cumminse (1984, 2000) je jazyk, resp. jeho osvojování rozděleno na dvě fáze, na získávání **komunikačních schopnost**í a následně **kognitivních akademick**ých **dovednost**í. Komunikovat se učíme v běžných každodenních situacích a osvojení této dovednosti trvá **od šesti měsíců do dvou let**. Rozvinout jazyk na úroveň akademickou (to znamená používat odborné výrazy, pracovat kriticky s textem, vyjadřovat se v souvislostech apod.) může trvat **až sedm let**. Je to však právě používání jazyka na akademické úrovni, kterou žáci vyšších ročníků ZŠ a SŠ potřebují zvládnout. Učivo vyšších ročníků čím dál více vyžaduje pochopení abstraktních myšlenek, pojmů, systémů a souvislostí, které významně závisí na předchozích znalostech, jazykových dovednostech, gramotnosti a schopnosti vyjádřit srozumitelně vlastní myšlenky.

Ať je věk nově příchozích žáků s OMJ jakýkoliv, po nástupu do české školy budou vždy „dohánět" pohyblivý cíl. Míra úspěchu závisí na mnoha proměnných. Důležitou roli při zvládání tohoto úkolu hraje nastavení školního vzdělávacího programu i klimatu školy. Pokud toto nastavení vychází i z potřeb žáků s OMJ, mají větší šanci na úspěch. A to je také základ inkluzivního vzdělávání.

Použitá literatura:

South, H:. *Working Paper 5: The Distinctiveness of EAL: A Cross-Curriculum Discipline*. Watford : NALDIC, 1999, dostupné [online] na <http://www.naldic.org.uk/ITTSEAL2/teaching/Task.cfm>.

Doporučená literatura:

Cummins, J.: *Bilingualism and special education*. Multilingual Matters, Clevedon 1984.
Cummins, J.: *Language, Power and Pedagogy*. Multimlingual Matters, Clevedon 2000.

III. Postup při přijímání cizinců do školy

Již samotnému přijetí žáka do školy je důležité věnovat náležitou pozornost. Podstatné je při tom vycházet z konkrétní situace těchto žáků, z jejich dosavadní znalosti češtiny, dalších jazykových dovedností, věku, délky pobytu v ČR, rodinného prostředí, předchozích školních zkušeností, atd. Všechny tyto proměnné hrají velkou roli při rozhodování, jak postupovat při začleňování těchto žáků do školy, o čem je a jejich rodiče při přijetí informovat a jak vyrovnávat znevýhodnění, které s sebou jejich odlišný jazykový a kulturní původ přináší.

§ Školský zákon zajišťuje rovný přístup jak k základnímu vzdělávání, tak ke školnímu stravování a školským službám (tedy např. školní družině) všem žákům plnícím povinnou školní docházku v základních školách, nižších stupních gymnázií a odpovídajících ročníků konzervatoře. Rovný přístup je zaručen všem dětem bez ohledu na to, z jaké země pocházejí, a to i v případech, kdy nemohou prokázat legalitu pobytu na našem území.

K předškolnímu, střednímu a vyššímu odbornému vzdělání mají cizinci přístup, pokud nejpozději v den nástupu předloží oprávnění k pobytu delší než 90 dní, popřípadě pokud jsou osobami oprávněnými pobývat na území České republiky za účelem výzkumu, azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany, žadateli o udělení mezinárodní ochrany nebo osobami požívajícími dočasné ochrany (školský zákon, § 20).

Více informací naleznete na webu http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/ceska-legislativa-v-oblasti-vzdelavani-cizincu.

Kategorie cizinců podle zákona

Jak již bylo řečeno výše, školský zákon ukládá školám zajistit rovný přístup ke vzdělání, proto mají děti cizích státních příslušníků stejná práva a povinnosti jako děti občanů ČR. Přesto se přijímání cizinců z několika důvodů liší. Jedním z těchto důvodů je pochopitelně jazyková bariéra, která komplikuje předávání informací, druhým důvodem jsou rozdílné kategorie cizinců ovlivňující možnosti podpory po přijetí žáků do školy. Předávání informací a tipům, jak na to, je věnována kapitola *Přijímací pohovor s rodiči*.

Existují **tři základní skupiny cizinců:** občané EU, azylanti a žadatelé o azyl a tzv. občané třetích zemí.

Občané EU

§ Pro děti občanů jiného členského státu Evropské unie jsou v rámci zlepšení podmínek mobility mezi jednotlivými členskými státy zřízeny v každém kraji třídy pro jazykovou přípravu. Ředitel školy, ve které žák plní povinnou školní docházku, vyrozumí zákonného zástupce žáka do jednoho týdne po přijetí žáka do školy o:

— možnosti docházky do tříd pro jazykovou přípravu a povinnosti rodičů podat žádost o zařazení dítěte do těchto tříd,
— způsobu zařazování žáka do tříd pro jazykovou přípravu a místech jejich zřízení (školský zákon, § 20, vyhláška č. 48/2005 Sb., §10, 11).

Tyto informace získá ředitel školy od příslušného krajského úřadu, který by měl dát školám ve svém regionu na vědomí seznam škol připravených výuku českého jazyka těmto žákům poskytovat.

TIP: Na portále www.inkluzivniskola.cz je zveřejněn seznam škol, které v jednotlivých krajích poskytují vzdělávání žákům z EU. Více na http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/seznam-zakladnich-skol-pro-deti-z-eu.

Třídy pro jazykovou přípravu

Poskytují bezplatnou přípravu žáků-cizinců ze zemí Evropské unie k jejich začlenění do základního vzdělávání v České republice. Tato bezplatná příprava zahrnuje výuku českého jazyka podle § 20 školského zákona, podrobnosti k organizaci uvádí vyhláška č. 48/2005 Sb., konkrétně § 10 a § 11.

Krajský úřad ve spolupráci se zřizovateli škol určí školy, ve kterých bude na území kraje poskytována bezplatná příprava k začlenění do základního vzdělávání zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám žáků (dále jen „jazyková příprava“).

Třídy jsou zřizovány pro děti osob se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie. Stejné postavení jako občané EU mají podle zákona č. 326/1999 Sb., také občané Švýcarska, Islandu, Lichtenštejnska a Norska.

Žák se do třídy pro jazykovou přípravu zařazuje na žádost zákonného zástupce podanou řediteli školy, ve které jsou zřízeny třídy pro jazykovou přípravu, a to nejpozději do 30 dnů od podání žádosti. Žáka lze do třídy pro jazykovou přípravu zařadit kdykoliv během období školního vyučování.

Celková délka jazykové přípravy žáka v těchto třídách je nejméně 70 vyučovacích hodin po dobu nejvýše 6 po sobě jdoucích měsíců školního vyučování.

Nejvyšší počet žáků ve třídě pro jazykovou přípravu je 10. Nejnižší počet žáků není stanoven, je proto možné otevřít třídu i pro jednoho žáka.

Obsah výuky českého jazyka je určen očekávanými výstupy vzdělávacího oboru Cizí jazyk stanoveného Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Konkrétní obsah a metody vzdělávání zohledňují potřeby jednotlivých žáků.

O absolvování jazykové přípravy vydá škola žákovi osvědčení.

Absolvování jazykové přípravy se zaznamenává do dokumentace školy, v níž žák plní povinnou školní docházku.

Azylanti a žadatelé o azyl

Žadatelé o mezinárodní ochranu a azylanti, patří do relativně málo početné skupiny cizinců, žijících na území České republiky. Ve školách se pravděpodobně setkáte s rodinami, které byly v zemi původu pronásledovány za uplatňování politických práv a svobod. V některých případech byli členové těchto rodin diskriminováni, pronásledováni nebo vězněni z rasových, náboženských, národnostních či politických důvodů.

§ Dříve se při vzdělávání azylantů a žadatelů o azyl postupovalo podle Metodického pokynu ke školní docházce žadatelů o azyl (č.j. 10149/2202-22), podle kterého bylo mimo jiné možné zřizovat tzv. vyrovnávací třídy. Podle současné legislativy jsou osoby v „postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky“ považovány za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, konkrétně se sociálním znevýhodněním (školský zákon, § 16, odstavec 4). Podle tohoto paragrafu mají žáci se SVP „právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení“. Zároveň pro ně může být zřízena pozice asistenta pedagoga (školský zákon, § 16, odstavec 6, 9).

Občané třetích zemí

Pokud do školy přijde žák rodičů z takzvaných **třetích zemí** (tj. států mimo EU), měl by ředitel školy vyrozumět do týdne zákonného zástupce žáka o jeho možnostech, právech a povinnostech. Zákon však těmto žákům neumožňuje žádnou jazykovou přípravu, proto spočívá jejich integrace a výuka češtiny na spolupráci školy a rodičů.

Předpoklady úspěšného začlenění

Úspěšnému procesu začleňování napomůže, najdeme-li si čas na jeho přípravu. Dříve než přijmeme žáky s OMJ, rozmyslíme si následující otázky.

— Kdo bude žáky učit češtinu jako cizí jazyk?
— Máme nebo známe někoho, kdo s tím má zkušenosti?
— Máme na to finance, kapacitu, zázemí? Víme případně, kde to vše získat?
— Víme, kam se obrátit v případě problémů, nejasností či nedorozumění?

Při přijímání cizinců je dobré dávat pozor na následující:

§ Povinná školní docházka se vztahuje na všechny děti-cizince pobývající na území ČR déle než 90 dní.

§ Právo na základní vzdělání mají v ČR všechny děti a to i v případech, kdy není prokázána legalita pobytu dětí na našem území. **Základní školy při přijímání dětí cizinců již nemají právo posuzovat oprávněnost jejich pobytu na území naší republiky.**

— Žáci s OMJ potřebují systematickou a soustavnou podporu již od začátku, obzvláště ti z jazykově a kulturně vzdálených oblastí. Nepředpokládejme, že se jazyk a s ním i učivo naučí sami pouhým odposlechem.

Financování vzdělávání žáků s OMJ

Současné financování školských zařízení je v mnoha ohledech velmi problematické. Normativy na žáka ovlivňují výši příspěvků, se kterými školy hospodaří. Výše těchto normativů se ovšem odvíjejí od počtu žáků ve škole, nikoliv od jejich skutečných vzdělávacích potřeb. Ve školách chybí finanční prostředky, abychom mohli na speciální vzdělávací potřeby žáků adekvátním způsobem odpovídat. V případě žáků s OMJ se jedná zejména o zajištění výuky češtiny jako cizího jazyka, o vhodné učební materiály (slovníky, učebnice, pracovní listy) a také o podporu pedagogů formou dalšího vzdělávání v této oblasti.

Pro podporu žáků s OMJ si každá škola může požádat o finanční příspěvek z rozvojových programů MŠMT. Jedná se o:

— Dotační program MŠMT na podporu aktivit v oblasti integrace cizinců,
— Programy na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy,
— Rozvojový program MŠMT pro děti-cizince ze třetích zemí,
— Rozvojový program pro občany zemí EU,
— Rozvojový program pro azylanty,

— Program financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním.

Tyto programy a jejich aktuální výzvy naleznete na www.msmt.cz/dotacni-programy.

TIP: Je možné se také obrátit například na Centra na podporu integrace cizinců (www.integracnicentra.cz), která působí v některých krajích, a mají zkušenosti s kurzy češtiny pro cizince, případně na jiné NNO v kraji, které se zabývají problematikou migrace a integrace cizinců.

TIP: Kromě kurzů češtiny organizují některé neziskové organizace také dobrovolnické skupiny, jejichž služeb můžete využít například pro odpolední doučování žáků.

Přijímací pohovor s rodiči

Přijímacího pohovoru bychom měli využít k získání potřebných informací o dítěti, na kterých částečně založíme další postup jeho začleňování do školy. Zároveň je to také příležitost poskytnout rodičům důležité informace o chodu a organizaci školy, díky kterým se usnadní vzájemná spolupráce. Vymezením jasných pravidel, povinností a práv předejdeme pozdějším komplikacím, vycházejících z odlišných představ zúčastněných stran a nedostatku relevantních informací.

Přestože rodiče mohou přihlásit své děti ke školní docházce v podstatě kdykoliv během školního roku a ve většině případů přichází naprosto nečekaně a bez předchozího upozornění, měli bychom být schopni na tuto situaci adekvátně reagovat. Obě strany by měly být informovány o všem důležitém, co je se vzdělávání žáků spojeno, a zároveň, by ani na jedné straně nemělo docházet k nepříjemným pocitům, pramenícím z jazykové a kulturní odlišnosti.

TIP: Jestliže rodiče cizinci přijdou bez ohlášení a bez tlumočníka a chtějí zapsat své dítě do školy, můžete si s nimi schůzku sjednat na další den, potřebujete-li se na situaci lépe připravit. Dejte rodičům písemnou informaci o přesném termínu a místě schůzky. Zásady komunikace s lidmi bez znalosti češtiny naleznete v příslušné kapitole.

TIP: Na portále jsou ke stažení informační dopisy pro rodiče přeložené do několika jazyků. Mezi nimi je i dopis *„přijetí“*, který je o takovéto schůzce informuje.
http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/informace-pro-rodice-jazykove-verze

Při pohovoru je také důležité ujistit rodiče o tom, že informace, které škole předávají, jsou důvěrného charakteru. Zabrání to pocitům nejistoty a obavám, které zažívají například azylanti a žadatelé o mezinárodní ochranu, stejně jako nelegální migranti.

Co vše můžeme udělat pro oboustranné předání informací?

— Připravíme si **soubor informací, které žákovi samotnému usnadní orientaci ve škole i vyučování a jeho rodičům pomohou ujasnit si pravidla a organizaci výuky.** Pokud se jedná o cizince, kteří přicestovali do České republiky teprve nedávno, jejich povědomí o našem vzdělávacím systému bývá většinou velmi malé. Vzdělávací systém v zemi původu bývá odlišný, což s sebou může nést mnohá nedorozumění a rozdílná očekávání všech zúčastněných stran. Informační materiály o systému českého školství by měly tyto problémy alespoň z části odstranit.

— **Důležité informace předáváme rodičům písemně**, nejlépe v jejich mateřském jazyce. Pokud to není v možnostech školy, postačí překlad do některého ze světových jazyků.

— **Vytvoříme si vícejazyčný informační materiál** (například brožuru nebo leták) o organizačních záležitostech školy.

TIP: Škola může při tvorbě informačních materiálů využít dobrovolníků z okolí nebo starších žáků cizinců, kteří již umí česky, popřípadě materiálů dostupných na http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/informace-pro-rodice-jazykove-verze, které jsou v několika jazykových mutacích.

— Shrneme **povinnosti žáků a rodičů vůči škole** a očekávání školy od žáků a rodičů (včetně domácích úkolů, podepisování žákovské knížky apod.), které pro cizince vzhledem k jejich odlišné školní zkušenosti nemusí být samozřejmostí.

— Popíšeme rodičům (písemně) předmětovou nabídku a pomůcky, které si žáci musí na příslušné hodiny nosit.

TIP: META o. s. vytvořila školení pro rodiče-cizince, kteří neznají český vzdělávací systém. Rodiče se v něm mají možnost dozvědět něco o struktuře českého školství, organizaci školního roku, předmětech, pomůckách atd. Zorganizujte jej také! Na http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/skoleni-pro-rodice jsou v PDF formátu různé jazykové verze tohoto školení. Nebo je možné je vytisknout a předat.

— V případě potřeby můžeme zajistit na přijímací pohovor **tlumočníka** nebo požádáme rodiče, aby si jej s sebou přivedli. Přítomnost tlumočníka pomůže vzájemnému předávání důležitých informací.

TIP: Při obstarávání tlumočníků mohou školám pomoci Centra na podporu integrace cizinců (www.integracnicentra.cz), která působí v některých krajích, případně jiné NNO v kraji, které se zabývají problematikou migrace.

— Předáváme informace o školních i mimoškolních aktivitách, o možné podpoře rodičů v rámci konzultačních hodin, rodičovských schůzek apod.

— Vytvoříme **plán školy**, kde budou vyznačena místa s důležitými osobami a **kontakty** na ně.

— Od rodičů si kromě běžných údajů potřebných k zápisu zjistíme následující informace:

  — Jak se správně vyslovuje jméno dítěte, jak chce být oslovováno?
  — Datum příjezdu do ČR?
  — Umí česky (jak dobře…)? Má možnosti doučování? Chodí na kurzy? Budou rodiče zajišťovat doučování češtiny?
  — Jakými jazyky se v rodině mluví?
  — V jakém jazyce dovede dítě číst a psát? Jaké ovládá písmo?
  — Jaký druh komunikace mezi rodiči a školou bude nejefektivnější (verbální nebo psaná)? Jaký je preferovaný jazyk?

TIP: Pro komunikaci s rodiči, kteří vůbec nemluví česky, je vhodnější psaní SMS zpráv nebo emailů, které si mohou sami nebo s pomocí přeložit.

  — Jaké bylo předchozí vzdělání? Pokud bylo, tak kde, od kolika let, bylo-li přerušeno – na jak dlouho?
  — Shodují se předměty s českým kurikulem? Požádejte rodiče o dokumentaci z předchozích škol (i sešity a učebnice v mateřském jazyce – pro inspiraci).

— Pro celistvý obrázek je také dobré vědět něco o zájmech dítěte, jeho silných stránkách, požadavcích a představách rodiny o vzdělání a budoucích plánech. Ale také o možných rozdílech vyplývajících z kulturní odlišnosti, vyznávaného náboženství, s ním spojených zvycích a svátcích, dietou a například oblékáním.

TIP: Na portále najdete ke stažení formuláře k přijímání žáků s OMJ.

Na základě těchto informací můžeme připravit plán podpory žáka při začleňování do školy a do výuky a zároveň naplánovat výuku češtiny jako cizího jazyka.

Při přijímacím pohovoru věnujte pozornost:

— **zdravotnímu pojištění žáků cizinců.** V ČR mají přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění pouze cizinci s trvalým pobytem. Ostatní cizinci musejí uzavírat komerční zdravotní pojištění, které je velmi drahé, a proto se může stát, že někteří žáci cizinci pojištěni nebudou. Více o tomto tématu se dozvíte na http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prijimaci-pohovor.

— **ověření porozumění** vzájemně předaným informacím. Pokývání rodičů na otázku *„Rozuměli jste?“* ještě neznamená, že skutečně rozuměli.

Zařazení do ročníku

§ K zařazení cizinců do ročníku neexistuje v současné chvíli žádný metodický ani legislativní pokyn. Dříve se tím zabýval *Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR ke vzdělávání cizinců* (č.j. 21836/2000-11), který ale pouze udával, že se při zařazení cizince do ročníku přihlédne k jeho znalosti českého jazyka a úrovni dosaženého vzdělání.

Při rozhodování o zařazení do ročníku hraje rozhodující roli především věk dítěte. V praxi se ukázalo, že ani kvůli úplné neznalosti češtiny není dobré volit ročník neodpovídající věku žáka. Zařazujeme proto žáky podle věku a již absolvovaných ročníků, maximálně (pokud to situace vyžaduje) o jeden ročník níže. Jazyková bariéra izoluje od vrstevníků a brání běžné sociální interakci s nimi. Pobyt mezi dětmi jiného věku prohlubuje pocity frustrace z izolace a může vést buď k pasivitě, nebo naopak k dominantnímu až agresivnímu chování.

Jazyková bariéra je samozřejmě zásadní překážkou při studiu i při zjišťování dosavadních znalostí, ale ani úplná neznalost češtiny by neměla být důvodem k umístění do nižších ročníků. Výzkumy v zahraničí prokázaly, že odpovídající vědomostní nároky a věkově odpovídající kurikulum jsou pro žáky s OMJ a jejich rychlou integraci rozhodující.

Co vše je důležité zvážit při zařazování do ročníku?

— Zjistíme si věk žáka a podle vysvědčení nebo jiné školní dokumentace také počet absolvovaných ročníků.

TIP: Na portále v sekci Migrace naleznete databázi kompatibility zahraničních vzdělávacích systémů, ve které se například dozvíte informace o délce povinné školní docházky, klasifikačních systémech v jednotlivých státech apod.

— Na základě těchto údajů zařadíme žáka do věkem odpovídajícího ročníku.

— Důležitým hlediskem je také počet žáků v dané třídě. Žáky s OMJ se snažíme umístit do méně početných tříd. Zpočátku totiž vyžadují zvýšenou pozornost učitele.

— Pokud se jedná o děti **ve věku od 14–15 let**, bereme v úvahu také blížící se přechod na střední školu, na které je vyžadována alespoň minimální znalost českého jazyka. Proto je u této věkové kategorie důležité zaměřit

se více na jazykovou průpravu a zohlednit tuto skutečnost také při volbě vhodného ročníku.

— Podle znalostí češtiny zvažujeme následnou podporu její výuky a příslušné změny v rozvrhu žáka s OMJ – viz kapitola o vyrovnávacím plánu.

Na co bychom si měli dát při zařazování do ročníku pozor?

— Z různých důvodů se mohou vyskytnout i děti bez skutečného nebo doložitelného předchozího vzdělání. Jedná se o děti, které věkem patří do určitého ročníku, ale dokumentace ani znalosti či dovednosti tomu neodpovídají. Může se jednat o děti z různých válečných oblastí, zemí sužovaných přírodními katastrofami nebo o uprchlíky, kteří strávili několik let v uprchlických táborech. **Nedostatečné, přerušené ani jinak zkrácené předchozí vzdělání by nemělo být impulzem pro zařazení žáka o více ročníků níže. Vždy zařazujeme podle věku, maximálně jeden rok zpět tak, aby měl žák možnost dokončit základní vzdělání do 17 let.**

Chybné zařazení do ročníku a jeho důsledky

U Shain přijel s rodiči a pěti dalšími sourozenci do ČR před dvěma lety v rámci tzv. přesídlovacího programu. Pochází z Barmy, ale protože patří k čínskému etniku vyznávajícímu evangelickou víru, byli jeho rodiče spolu s ostatními utlačováni vojenskou juntou, která zemi vládne. Otci hrozilo vězení, a proto s celou svou rodinou uprchl do Malajsie, kde strávili tři dlouhé roky. Poté Česká republika nabídla několika barmským rodinám přesídlení do ČR v rámci zrychleného řízení o azylu.

Rodina dostala integrační byt v malé středočeské obci a U Shain ve svých 12 letech poprvé nastoupil do školy. Ve své rodné zemi a ani poté v Malajsii do školy nechodil, proto jej ve škole zařadili do první třídy. První dva roky se učil číst, psát a počítat, zvykal si na nové prostředí a pomalu se učil česky. Najít si kamarády byl pro něj ale docela problém, protože nejenže byl jiný, nemluvil dobře česky, ale navíc byl o pět až šest let starší, než jeho spolužáci. Ve škole byl čím dál nešťastnější a začal toužit po změně. Když mu bylo 15 let a byl žákem 4. třídy, začalo učitelům ve škole docházet, že bude problém s přechodem na střední školu. Vzhledem k věku nebude moci dokončit řádně základní vzdělání.

Přestože U Shain nakonec opustil v 16 letech ZŠ, po absolvování **Kurzu pro získání základního vzdělání** byl přijat na učiliště, jeho příběh nám ukazuje, že je velmi důležité si uvědomit, že nepromyšlená rozhodnutí, která z počátku vypadají logicky, mohou v budoucnu velice komplikovat život.

Při příchodu negramotného U Shaina do školy se zdálo logické zařadit jej do 1. třídy, aby se vše naučil od počátku, přestože věkem patřil do 6. třídy. Jenže problém nastává, když se blíží hranice 17. (respektive 18.) roku, do kterého je nutné základní školu opustit.

Proto je mnohem vhodnější pro budoucnost a vzdělávací možnosti těchto dětí umístit je maximálně o rok níž, než je jejich věk, aby měly možnost ukončit řádně základní školu. Jejich speciální vzdělávací potřeby pak lze vyrovnávat prostřednictvím asistenta pedagoga a/nebo vytvořením vyrovnávacího plánu. Je pak plně na rozhodnutí školy, jestli žák na vybrané předměty navštěvuje kmenovou třídu, nižší ročníky nebo je individuálně doučován.

Převzato z www.inkluzivniskola.cz.

— Tyto děti samozřejmě vyžadují zvýšenou pozornost a systematickou podporu. Na základě § 16 školského zákona je možné zažádat o **zřízení pozice asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním**, a to především u azylantů a žadatelů o mezinárodní ochranu, ale také pro žáky z rodinného prostředí s nízkým sociokulturním postavením, ohrožené sociálně patologickými jevy. Více naleznete v kapitole o asistentství.

Školy v blízkosti pobytových středisek, které mají větší počet dětí žadatelů o mezinárodní ochranu, zřizují tzv. vyrovnávací třídy. Smyslem vyrovnávacích tříd je poskytnout základní jazykovou přípravu nově příchozím žákům bez znalosti českého jazyka, jejichž mateřský jazyk je natolik odlišný od českého, že je v počátcích úplně vyloučeno základní porozumění i těm nejjednodušším pokynům.

Vyrovnávací třída

V Kostelci nad Orlicí je jedno ze dvou pobytových středisek (PoS), která slouží k ubytování žadatelů o mezinárodní ochranu. Základní škola Gutha-Jarkovského v Kostelci nad Orlicí je proto školou, kterou navštěvují děti žadatelů o mezinárodní ochranu. Pro děti bez znalosti češtiny je přímo v PoS otevřena třída pro jazykovou přípravu – tzv. „**vyrovnávací třída**“. „Momentálně je otevřena jen jedna třída, kterou navštěvuje 9 dětí, ale byly doby, kdy musely být otevřeny tři třídy. To bylo v době, kdy k nám chodily vlny čečenských uprchlíků“ vzpomíná Karla Kubíčková, učitelka vyrovnávací třídy.

Ve třídě potkáváme děti z Iráku, Iránu, Kazachstánu, Ukrajiny ale i Bosny a Hercegoviny či Sýrie. Výjimkou nejsou ani děti z Běloruska, Arménie, Čečenska, Turecka, Somálska či Konga. Jejich mateřský jazyk, jazykové znalosti, školní vědomosti i věk jsou naprosto odlišné, proto je výuka v takovéto třídě velice náročná. Paní učitelka si je rozdělila do dvou skupin, které pracují na stejném tématu, ale s odlišnými úkoly. Kromě věku a mateřského jazyka

ztěžuje výuku i fakt, že děti přicházejí a odcházejí i během školního roku. Vedle sebe pak ve třídě sedí děti, které jsou v PoS již několik měsíců a zvládají už základní komunikaci v češtině, a děti, které přišly před týdnem a sotva se rozkoukaly v novém prostředí. Další proměnnou je také osobní historie a kulturní původ jednotlivých dětí, což může určitým způsobem ovlivňovat pozornost, vztahy ve třídě a také přístup k učivu a výuce. Často jsou to děti traumatizované zážitky ze zemí původu.

Výuka ve vyrovnávací třídě probíhá každý den, děti se učí hlavně český jazyk, matematiku, prvouku (která je spíše souhrnem tematických okruhů ke konverzaci a načerpání slovní zásoby) a výchovy. A to platí i pro děti, které by jinak chodily na druhý stupeň základní školy. Smyslem vyrovnávací třídy je co nejdříve naučit děti češtinu na takové úrovni, aby rozuměly výuce i v ostatních předmětech na běžné ZŠ a mohly tam být přeřazeny. Jejich přeřazení do běžných tříd navrhuje řediteli školy právě paní učitelka Kubíčková, která je zná nejlépe a může jejich možnosti posoudit. Někdy jsou děti přeřazeny za několik měsíců, jindy jim to trvá i celý školní rok.

Převzato z www.inkluzivniskola.cz.

První dny ve škole

První dny na nové škole jsou pro žáky s OMJ velice náročné. Děti přicházejí do neznámého prostředí, ve kterém obvykle nikomu a ničemu nerozumí. Čím vzdálenější je země původu, tím odlišnější zkušenosti si s sebou dítě většinou nese, a tím cizejší mu prostředí připadá. Proto by prvním dnům nového žáka s OMJ měla být věnována zvýšená pozornost a příprava.

Co pro to můžeme udělat?

— Informujeme všechny zaměstnance školy o příchodu žáka s OMJ na školu předem, aby se na tuto skutečnost mohli připravit. Podle potřeby je také seznámíme s konkrétnějšími informacemi o rodinném prostředí, zemi původu, typu pobytu, znalostech češtiny, apod.

— Prodiskutujeme předběžně strategii podpory nově příchozích žáků s OMJ – kdo, kdy a jak jim bude v prvních týdnech pomáhat s učivem, češtinou a orientací ve škole. První dny a týdny jsou pro nastartování inkluze žáků s OMJ nejdůležitější.

— Určíme konkrétní osobu z řad pedagogů či dalších zaměstnanců školy zodpovědnou za proces začleňování – může to být např. třídní učitel nebo speciální pedagog. Ve školách s velkým počtem dětí s OMJ doporučujeme vytvořit pozici koordinátora integrace cizinců.

TIP: Na portále www.inkluzivniskola.cz je v sekci organizační věnována jedna část přímo roli koordinátora vzdělávání cizinců.

TIP: Ve Velké Británii doporučují jako den nástupu středu. Hlavním důvodem je to, že žáka v nové škole čeká jen polovina týdne, což je pro přechod do nového kolektivu, kde se nemluví jejich rodným jazykem, mnohem vhodnější. Dalším důvodem je dostatek času na přípravu rodičů, dítěte i školy.

Legislativa:

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Pokyn čj. 10 149/2002-22 MŠMT ČR k zajištění povinné školní docházky žadatelů o azyl z azylových zařízení (vydáno 15. 5. 2002, účinnost od 1. 6. 2002, uveřejněno ve Věstníku MŠMT ČR č. 6/2002).

Pokyn čj. 21 153/2000-35 MŠMT ČR k zajištění kursů českého jazyka pro azylanty.

Použitá literatura:

New Arrivals Excellence Programme: Management Guide. Primary and Secondary National Strategies. Department for Children, Schools and Families, Runcorn 2007, dostupné [online] na <http://publications.education.gov.uk/eOrderingDownload/newarrival_mangd_0004108.pdf>.

A Model Policy for the Induction of New Arrivals. Ethnic Minority Achievement Service, Dorset County Council. Dorchester, dostupné [online] na <http://www.dorsetrec.org.uk/Pubs/Statistics/Docs/A_Model_Policy_for_the_Induction_of_New_Arrivals.pdf>.

Aiming High: Guidance on Supporting the Education of Asylum Seeking and Refugee Children. Department for Education and Skills, Nottingham, 2004.

IV. Interkulturní senzitivita

Zařazení nového dítěte do třídy, která funguje jako kompaktní skupina, je vždy složitý úkon. Pokud nový žák navíc nehovoří česky a existují jen omezené nebo žádné možnosti, jak ho jazyk naučit, jedná se o situaci značně obtížnou pro všechny zúčastněné strany. Bez znalosti jazyka nelze situaci vyřešit uspokojivě, lze však zmírnit její nepříjemnost. V situaci, kdy existuje společný komunikační kanál, lze pak tuto situaci využít pro kultivaci celého prostředí třídy.

Nejistota a kulturní rozdíly

Setkání dvou jedinců, kteří se neznají, vždy vyvolává velký **pocit nejistoty**. V případě, že je nový žák navíc z jiné země, může být tento pocit intenzivnější a je dobré ho spíše využít, než před ním utéct. Navíc tuto nejistotu prožívají všichni zúčastnění – jak učitel, tak nový žák i třída. V první fázi je dobré tuto **nejistotu reflektovat** a nebránit se jí. Ona totiž může v konkrétních situacích pomoci položit správnou otázku, která povede k uvolnění nebo vyjasnění situace – například co by pomohlo novému žákovi zařadit se do třídy, chce-li zmiňovat, odkud a jak přijel, kde by rád seděl, jestli má nějaké specifické stravovací nároky apod. Je možné se s ním domluvit i na tom, jak společně reflektovat jeho začleňování (např. se domluvit v první fázi na pravidelné schůzce po třídnické hodině nebo po hodině vyučované třídním učitelem apod.)

TIP: Jak mohou fungovat kulturní rozdíly v běžných situacích, se lze dočíst např. na portálu www.czechkid.cz v textu a dialozích spojených s tématem Kultura a kulturní rozdíly (http://www.czechkid.cz/si1140.html). Pocity nejistoty nám mohou posloužit jako určité vodítko na cestě za integrací nového žáka.

Příklad:
Konkrétní dítě, které se přistěhovalo z jiné země, může mít různou představu o tom, co je příjemné a co nikoli. Jsou děti, které se např. v zeměpise rády pochlubí tím, že znají jiné reálie, mají přístup k jiné literatuře apod. Jsou naopak děti, pro které referování o jejich zemi původu před třídou může znamenat, že upozorňují na svou

odlišnost, přesto, že jejich hlavní snahou je moc na sebe neupozorňovat a raději se hned zařadit. Na tuto situaci také nelze dopředu dát jednoznačnou odpověď kromě té, že je vždy dobré z konkrétního dítěte nedělat reprezentanta dané kultury (neptat se tedy „Jak vy Iráčané slavíte Vánoce?“, ale zeptat se „Jami – jak u vás doma (*pozn. v ČR*) slavíte Vánoce/období konce roku?“). Co lze však aplikovat univerzálně je to, že je dobré dopředu se mimo třídu s dítětem domluvit, co je pro něj přijatelné, jak chce, aby se s jeho životní zkušeností ve třídě zacházelo, do jaké míry chce ve třídě před ostatními o své životní zkušenosti referovat. Tímto vyjednáním lze jeho životní zkušenost využít tak, aby byla přínosná pro všechny aktéry.

Takové vyjednávání doporučujeme i v případě, že neexistuje společný jazyk. V tom případě je dobré iniciovat např. schůzku s tlumočníkem, při které lze domluvit, jak naložit se situací, kdy dítě sedí ve třídě a ničemu nerozumí. Jednou z možností je také využití jedné z třídnických hodin k tomu, aby byl tlumočník přítomen ve třídě a dohodl se způsob interakce mezi nově příchozím a ostatními.

Kultura školy

Příchod žáka cizince do třídy mění nejen výukové metody a obsahy učiva, pro jeho úspěšné začlenění jsou velmi důležité především méně viditelné součásti soužití ve škole, které můžeme nazvat **kulturou školy**. Higgens upozorňuje na to, že kulturu školy je možno vnímat na několika úrovních:

- Do jaké míry jsou stanovena pravidla školní každodennosti a očekávání od žáka ze strany školního prostředí, učitelů a spolužáků?
- Jaké jsou vztahy mezi žáky a učiteli a mezi žáky a školou?
- Jaké jsou vztahy mezi žáky navzájem (ale také vztahy mezi učiteli navzájem)?
- Do jaké míry je škola vnímána jako místo, které otevírá další vzdělávací možnosti?

Tyto úrovně nám mohou posloužit jako způsob pro reflexi toho, co se v naší škole/třídě děje. Jakákoli kultura, kulturu školy nevyjímaje, je předivo vztahů a implicitních sdílených významů, které se mění v čase. Příchod nového žáka do třídy kulturu proměňuje, čemuž nelze zabránit. Proces proměny je však možno jednak reflektovat, jednak o něm vyjednávat spolu s ostatními žáky. Můžeme např. najít rituály na to, jak nového žáka přivítat, jak mu popřát, aby se mu dobře dařilo, jak upevnit vztahy ve třídě tím, že se o nich budeme bavit na třídnických hodinách apod.

TIP: V jedné škole existuje např. „narozeninový rituál“. Když má dítě narozeniny, nakreslí mu ostatní obrázek a popřejí mu. Podobné rituály lze pak využít i pro přijetí nového žáka do třídy. Jde v podstatě o to, vytvářet ve třídě vědomě situace, kde dochází nejen k předání informací, ale i k vytváření vztahů.

Integrace

Integrace neznamená nic jiného než způsob, jak pomoci novému žákovi, aby se ve třídě začal cítit jako ve svém prostředí a přestal být tím novým, cizím. Téma integrace je velmi široké, ale jsou některé konkrétní koncepty, které mohou pomoci při integraci jakéhokoli nového žáka a navíc nám dávají nástroj na to, jak si poradit s kulturní odlišností v procesu integrace.

Berry (1997) v této souvislosti zmiňuje různé strategie. Jeho přístup v zásadě vybízí k tomu, aby na jedné straně byly rozvíjeny vztahy mezi novým žákem a ostatními žáky ve třídě (např. pomocí práce v týmech, malých skupinkách, nalezením místa vedle někoho komunikativního, využitím podpory patronů apod.). Kromě toho je však velmi důležité dbát i na to, aby žák neztrácel kontakt se svou původní kulturou, ale aby ji naopak v nových podmínkách mohl využívat jako zdroj.

Na obrázku z Berryho článku "Immigration, Acculturation, and Adaptation" vidíme, že vlastně jen ochota udržovat svou vlastní identitu a charakteristiky a zároveň kontakt s širší veřejností může vést k úspěšné integraci. To však samozřejmě klade nároky jak na stranu menšin a lidí z kulturních skupin, tak na stranu majority. Naopak asimilace znamená, že jedinec přestane pečovat o svou identitu a zaměří se jen na kontakt s majoritou. Pokud na tento fenomén nahlížíme z pozice jedince z menšiny nebo etnické skupiny, můžeme si říci, že je to jeho volba. Z hlediska majority je však klíčové, aby dotyčný k takovéto strategii nebyl nucen zvnějšku – ať již na kterékoli z výše zmíněných úrovní.

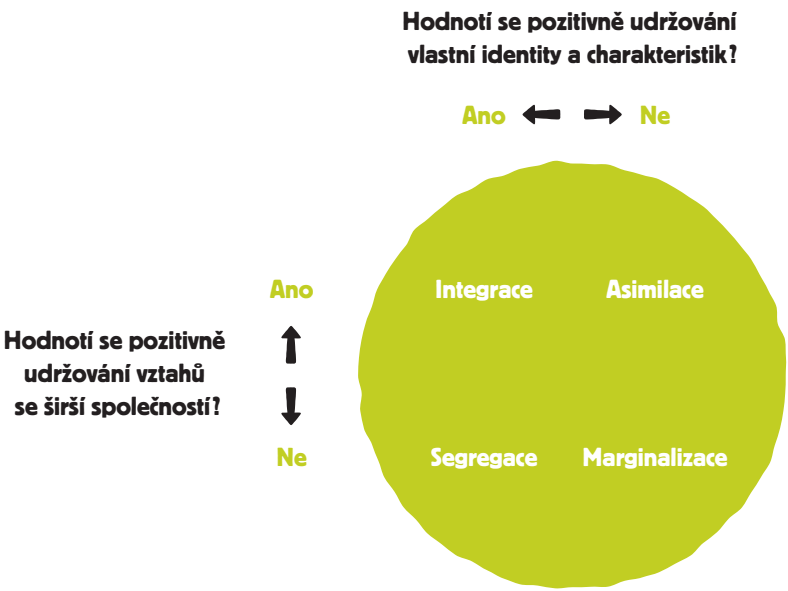
TIP: Berryho koncept můžeme použít pro reflexi toho, co se ve třídě děje. Pokud přistoupíme na jeho tezi, že integrace je obousměrný proces, lze na základě tohoto modelu spolu s dětmi reflektovat např. co jsme se od sebe navzájem naučili, co bychom se ještě chtěli naučit/dozvědět, na co jsme zvědaví a jak jsme se změnili díky tomu, že jsme se poznali s novými lidmi.

Použitá literatura:

Berry, J., W.: "Immigration, Acculturation, and Adaptation." *Applied Psychology: An international review, 1997, 46, 5–68.*

Hammer, M., R.; Bennett, M., J.; Wiseman, R.: "Measuring Intercultural Sensitivity: The intercultural development inventory." *International Journal of Intercultural Relations, 27, 2003, 421–443.*

Higgins-D´Alessandro, A.; Sadh, D.: „The Dimensions and Measurement of School Culture: Understanding School Culture as the Basis for School Reform." *International Journal of Educational Research, 27,* 1998, *553–569.*

(převzato z www.czechkid.cz)

V. Začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem do výuky

Jak již vyplývá z předchozích kapitol, naším cílem v přístupu ke vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem je inkluzivní škola – tedy společné integrující výchovné a vzdělávací prostředí dopřávající všem žákům vzdělání, které bude naplňovat právě jejich individuální potřeby (Houška, 2007). Inkluze žáka s OMJ tedy znamená nabídku vzdělávacího prostředí uzpůsobeného jazykové bariéře a sociokulturnímu původu žáka. V následujících kapitolách nabízíme tipy, které je možné při vzdělávání této cílové skupiny využít.

Postup při příchodu nového žáka s OMJ do třídy

Vzhledem k množství faktorů, které hrají roli při začleňování, není možné vytvořit jeden „návod“, který by byl obecně použitelný ve všech případech. Některé kroky a postupy však mohou většině z těchto dětí, ale i nám učitelům, práci ve škole ulehčit.

Co nám pomůže při příchodu žáka s OMJ do třídy?

— Připravíme třídu na příchod nového žáka. Seznámíme žáky s tím, kdo a odkud k nim přichází. Upozorníme je na možné komplikace, které s sebou přináší nejen jazyková bariéra, ale i kulturní odlišnost. Ve třídě

prodiskutujeme, co by mohlo být pro nově příchozího žáka obtížné a jak by jej mohli jednotliví spolužáci podpořit.

— Vybereme ve třídě minimálně **dva patrony**, kteří budou nově příchozímu žákovi pomáhat v prvních týdnech pobytu při zvládání školní rutiny, orientaci ve škole, ve vyučování, zvládání úkolů atd.

— Ujistíme se, zda žák ví, na koho se může obrátit, má-li nějaký problém (třídní učitel, koordinátor vzdělávání cizinců, učitel mluvící jeho rodným jazykem).

TIP: Ve Velké Británii vybavují nové žáky identifikační kartičkou se jménem, třídou, třídním učitelem a jmény spolužáků zajišťujících patronát. Žákovi to slouží jako zdroj jistoty v novém, neznámém prostředí. Kartičky v několika jazycích jsou ke stažení na http://www.inkluzivniskola.cz/zdroje-inspirace/identifikacni-karta-noveho-zaka

— Snažíme se pro žáka vytvořit bezpečné prostředí.

TIP: Připravíme pro žáka mapku, která mu pomůže s orientací v budově školy. Ta může sloužit i jako první zdroj slovní zásoby pro žáka (ředitelna, sborovna, školní jídelna, družina).

TIP: Připravíme pro žáka tzv. komunikační kartičky – obrázky znázorňující základní potřeby, základní slovní zásobu (zaměřenou na školu) a problematické situace, jejichž použitím se usnadní počáteční komunikace žáka s ostatními. Jako příklad můžeme uvést žízeň, hlad, potřebu jít na toaletu, tužku, papír, jak se cítí, atd.
Kartičky mohou žáci vytvářet např. v hodinách cizího jazyka – mohou být česko-anglické, nově příchozí žák přidá pouze svůj jazyk.
Komunikační kartičky je možné vytvořit i po příchodu žáka s OMJ za společné účasti všech žáků.

— Promyslíme, na jaké místo ve třídě žáka usadíme. Nejlépe tak, abychom s ním mohli být co nejvíce v kontaktu (tj. do předních lavic) a je-li možné, vedle spolužáka, který mu bude vhodným vzorem – co se týče přípravy na vyučování, práce v hodinách.

— Získáme si žákovu důvěru a příliš nezdůrazňujeme jeho odlišnost.

TIP: Můžeme se naučit několik základních frází v jazyce žáka – základní pozdravy, otázky typu: Jak se máš?, Jak se jmenuješ? atd.

Práce s žáky s OMJ při výuce

Jak můžeme zapojit do výuky žáka, který nezná zprostředkující vyučovací jazyk? Nejprve je třeba si uvědomit, že žák, který nerozumí česky, není schopen zvládnout stejnou obsahovou náplň učiva, kterou ukládá školní vzdělávací program pro daný ročník. Je tedy na místě vytvořit mu individuální vzdělávací program, jehož pomocí budeme vyrovnávat **aktuální vzdělávací potřeby** žáka. Umožní nám systematickou práci s žákem, a to ve všech předmětech. Pro naše potřeby nazveme takový program **vyrovnávacím plánem**. Tvorbě a realizaci vyrovnávacího plánu se podrobněji věnuje následující kapitola.

Vyrovnávací plán

Vyrovnávací plán (VP) pomáhá naplňovat cíle inkluzivního vzdělávání. Při jeho vytváření jde v podstatné míře o to, přizpůsobit podmínky výuky a učení možnostem žáka a učitele. Vychází z „pravidel" určených pro tvorbu a používání individuálního vzdělávacího plánu, který doporučuje vyhláška č. 73 (tj. *Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných)* jako podpůrné opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyhláška č. 73 zatím bohužel **neuvádí nedostatečnou znalost vyučovacího jazyka jako speciální vzdělávací potřebu**, tudíž ani nárok žáků s OMJ na takové podpůrné opatření.

Přesto existuje možnost, jak žákům s OMJ potřebnou podporu poskytnout. Podle §3, odst. 3 školského zákona se vzdělávání v každé škole a školském zařízení uskutečňuje podle školního vzdělávacího programu (ŠVP). Ten musí být v souladu s rámcovým vzdělávacím programem. Pokud respektuje škola tuto podmínku, má volné ruce k tomu, aby naplánovala systém vzdělávání svých žáků podle vlastního přesvědčení a vlastních možností. **Doporučujeme věnovat jednu kapitolu ŠVP vzdělávání žáků s OMJ** a nastavit si strategii, jakým způsobem s nimi budeme pracovat. Jedním z bodů bude i možnost vytvoření individuálního plánu pro tyto žáky. **Zvolíme pro něj však jiné pojmenování, například vyrovnávací plán, výukový plán, integrační plán, atd.** My jsme se pro potřeby žáků s OMJ rozhodli pro označení **vyrovnávací plán.** Hlavní zodpovědnost za jeho realizaci má ředitel školy.

Tento plán **neznamená** pro školu navýšení finančního normativu na žáka, tak jak je tomu u standardního individuálního vzdělávacího plánu. Finanční prostředky na podporu práce s žáky s OMJ můžeme získat např. z **dotačních programů MŠMT na podporu aktivit v oblasti integrace cizinců**.

K vytvoření vyrovnávacího plánu pro žáka s OMJ **není nutné vyžadovat vyšetření pedagogicko-psychologické poradny**. Ty jednak nemají mnoho nástrojů na diagnostiku těchto žáků a jednak není často tento typ diagnostiky nutný – žákovým hlavním znevýhodněním je nedostatečná znalost vyučovacího jazyka, a to je třeba při výuce zohlednit. Učitel by měl uzpůsobit výuku takové potřebě a kompenzovat tak překážky vznikající tímto žákovým znevýhodněním – pokud je ve třídě žák, který se před dvěma měsíci přistěhoval z Mongolska, nerozumí česky a nikdy se nevěnoval studiu českého dějepisu, nemá velký význam zkoušet ho z posledních Přemyslovců. Raději se při výuce budeme věnovat tomu, aby se naučil vybraná klíčová slova týkající se dějepisného učiva.

Vyrovnávací plán může být velmi účinným a systematickým pomocníkem při práci se začleňováním žáků s OMJ hned z několika důvodů:

- Umožní žákovi pracovat podle jeho současných možností, schopností a tempa.
- Umožní učiteli pracovat s žákem na úrovni, které momentálně dosahuje, bez obavy z neplnění požadavků osnov.
- Zapojí do procesu začleňování rodiče, kteří na sebe rovněž přebírají zodpovědnost za vzdělávání svého dítěte.
- Zapojí žáka aktivně do plánování a umožní mu přebrat odpovědnost za dosažené výsledky (Zelinková 2007).

Při tvorbě vyrovnávacího plánu je nutné si připustit, že není v našich silách dokázat u každého žáka vždy stanovit do detailů propracovaný a promyšlený postup, který zohlední všechny zvláštnosti, jedinečné předpoklady a požadavky nebo dokonce aktuální rozpoložení. Tento fakt by nás však rozhodně neměl odradit. Jedná se o dokument, který je možný **revidovat a doplňovat**.

Struktura vyrovnávacího plánu

Při vytváření následující struktury vyrovnávacího plánu pro žáky s OMJ jsme vycházeli kromě jiného z teorie tvorby individuálního vzdělávacího programu uvedené v publikaci *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program* od Olgy Zelinkové (2007). Sama autorka uvádí, že neexistuje žádná ideální struktura takového plánu. Proto i náš příklad je jen návrhem, který si každý pedagog může uzpůsobit dle svých potřeb. Tento vzor vychází i z publikace Václava Mertina (1995) a práce Zuzany Kaprové (1999). My jsme jej poupravili pro potřeby vyrovnávacího plánu pro žáka s OMJ.

Osnova vyrovnávacího plánu pro žáka s odlišným mateřským jazykem

1. Základní údaje o žákovi, podstatné pro úspěšný průběh vzdělávacího procesu

(zde zaznamenáme základní informace o žákovi a informace o jeho výchozí situaci)

→ jméno, datum narození, třída, národnost, země původu, příp. typ pobytu;

→ jazykové znalosti – jakými jazyky žák mluví;

→ rodinná situace – národnost rodičů, jazyky, jakými mluví doma; jiné informace důležité pro vzdělávání žáka.

TIP: Informace o rodinné situaci můžeme vyplnit až společně s rodiči při schůzce k podpisu vyrovnávacího plánu.

2. Pedagogická diagnostika

(pokusíme se zjistit úroveň žákova dosavadního vzdělání)

→ školní historie v zemi původu – délka školní docházky, školní výsledky – vysvědčení, jiná hodnocení (výsledky z olympiád, slovní hodnocení)

→ jazyková diagnostika (je-li žák úplný začátečník, falešný začátečník, mírně pokročilý – rozumí základním pokynům, nerozumí vůbec, umí číst a psát latinkou, slovansky mluvící, neslovansky mluvící)

Inspiraci k tomu, jakým způsobem zjistit úroveň jazykových znalostí žáka, najdete na

http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/uvodni-zjisteni-znalosti

→ sociální vztahy (k učiteli, spolužákům)

3. Konkrétní náplň v jednotlivých předmětech

(uvědomíme si, na jaké předměty je potřeba vyrovnávací plán dělat, matematika nebo jednotlivé výchovy mohou být často vyučovány bez speciálních úprav osnov)

Pro učitele je při výuce závazný školní vzdělávací program – ten je však možné dle potřeby upravovat (za výsledky odpovídá ředitel školy). V odůvodněných případech (kterým je i neznalost vyučovacího jazyka) si žák nemůže osvojit učivo v plném rozsahu – náplň jeho vzdělávání bude mít pozměněný obsah, který je však pro něj reálně naplnitelný.

Kroky, které nám pomůžou pro stanovení náplně práce v jednotlivých předmětech:

→ analýza vzdělávacích cílů ŠVP a rozhodnutí, zda žák může tento vzdělávací cíl plnit → není-li to možné, stanovíme jiný;

→ zaměřujeme se především na rozvoj vyučovacího jazyka, a to ve všech předmětech; obsah učiva jednotlivých předmětů přizpůsobíme aktuálním jazykovým možnostem žáka;

→ přesně a konkrétně popíšeme výstupy ze stanovených cílů – velmi nám to usnadní hodnocení žáka.

Příklady vzdělávacích cílů žáka s OMJ (v obecné rovině)

Žák

- si osvojí základní slovní zásobu probíraných témat a povede si vlastní slovník
- vyhledá odborné názvy ve slovníku/na internetu (ve svém jazyce) a jejich význam si popíše do sešitu (ve svém jazyce)
- orientuje se v přiměřeně složitém textu a vyhledá klíčová slova
- doplní klíčová slova do schématu nebo přiřadí k obrázkům
- zapojí se do realizace projektu „XYZ“ a ve spolupráci se spolužákem zpracuje zadaný úkol

Příklady hodnotících kritérií

Žák

- zná tato klíčová slova v češtině – doplníme slova, která od něj chceme znát
- má zavedený slovník
- zpracuje svůj úkol v projektové práci
- zpracovává zadané domácí úkoly
- přiřadí k obrázku (schématu) příslušná klíčová slova

4. Pedagogické postupy

(jakým způsobem budeme s žákem při výuce pracovat)

→ používání obrázkových a překladových slovníků (Je důležité, aby měl každý žák při výuce svůj dvojjazyčný slovník – požádáme rodiče, aby žákovi slovník obstarali, případně se jej pokusíme zajistit ze školních zdrojů. Může pak na škole zůstat pro další žáky.)

→ individuální zadání jednotlivých úkolů – rozmyslíme si, jak zadávat srozumitelné instrukce – je vhodné zadání podpořit vizuálním názorem, gesty, připravit si systém kontrolních otázek.

TIP: Pomoci nám mohou připravené komunikační kartičky.

→ důraz na zapojení při skupinové práci;

Při skupinové práci, kdy všechny děti pracují na zadaném úkolu, máme lepší možnost žákovi vysvětlit daný úkol. Můžeme i určit někoho ze spolužáků, aby pomohl s porozuměním při práci ve skupině.

→ speciální pracovní listy;

→ samostatná práce.

5. Organizace výuky

(přesně stanovíme žákův rozvrh)

→ bude-li žák následovat rozvrh třídy, do které je zařazen;
→ bude-li na některé předměty docházet do jiných tříd, škol, kurzů;
→ bude-li mít doučování/kurz češtiny.

6. Pomůcky

(vypíšeme speciální pomůcky, které budeme při výuce žáka využívat)

→ učebnice a pomůcky z nižších ročníků (učebnice mívají jednodušší texty);
→ slovník (obrázkový, výkladový, překladový);

TIP: Překladové slovníčky ke stažení najdete na http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/prekladove-slovnicky
Žák si vytváří svůj vlastní slovníček, do kterého si zapisuje novou slovní zásobu.
Žák vytváří vlastní portfolio, do kterého zakládá pracovní listy z jednotlivých předmětů. Tak má pohromadě i odbornou slovní zásobu z jednotlivých předmětů.

→ individuální pracovní listy;
→ učebnice češtiny pro cizince;
→ internet jako zdroj informací v jazyce žáka (např. Wikipedia).

7. Způsob hodnocení a klasifikace

(Rozhodneme se, jakým způsobem budeme žáka hodnotit.)

→ klasifikační stupeň;
→ slovní hodnocení;
→ kombinace obou způsobů.

Pro adekvátní hodnocení je zásadní nastavení hodnotících kritérií – inspirujte se v bodě 3 (*Výuka v konkrétních předmětech*).

8. Způsob ověřování vědomostí

→ písemnou nebo ústní formou (děti s OMJ zpočátku většinou preferují písemnou formu, a to nejen pro vlastní vyjadřování, ale i z hlediska zadaného úkolu – psané formě lépe rozumí, mohou si případně vypomoci slovníkem)

Je vhodné se s žákem dopředu domluvit.

9. Personální zajištění

→ bude-li se na vzdělávání podílet někdo jiný kromě učitelů určených pro danou třídu (např. tutoři, dobrovolníci aj.);

→ asistent pedagoga.

10. Dohoda o spolupráci s rodiči

→ způsob komunikace (zejména pokud rodič nerozumí dobře česky – např. vždy písemnou formou do notýsku/žákovské knížky, jednoduchou formou, aby si rodič mohl vzkaz s pomocí slovníku přeložit)

→ formy spolupráce (např. rodiče zajistí doučování)

→ kontrola přípravy na hodinu;

→ způsob hodnocení.

Neubíráme rodičům zodpovědnost za vzdělávání svých dětí, ale stanovujeme si pravidla spolupráce, založená na vzájemném respektu a pochopení všech zúčastněných stran.

11. Vlastní podíl žáka na vzdělávání

(vedeme žáka k tomu, aby vyjádřil, jakým způsobem se bude podílet na svém vzdělávání)

→ účast na kurzech češtiny mimo školu;

→ pravidelné plnění domácích úkolů;

→ zapojení se do volnočasových aktivit.

Úkoly musí vyplynout z rozhovoru se žákem a být i jeho rozhodnutím.

Dne:

Podpisy:

(ředitel školy, rodič žáka, žák)

Kontrola:

Poznámky:

- Vyrovnávací plán vyžaduje spolupráci všech zúčastněných stran – v případě žáka s OMJ se jedná o všechny jeho učitele, další pracovníky napomáhající vzdělávání žáka (asistent, speciální pedagog, výchovný poradce), vedení školy, žáka a jeho rodiče.
- Nemělo by jít o to, hledat úlevy a osvobození od povinností, ale poskytovat takové modifikace, které umožní žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami zvládnout požadavky školy tak, jako je zvládají ostatní žáci (Mertin 2010).
- U úplných začátečníků bude zpočátku rozvoj slovní zásoby hlavní náplní obsahu výuky **ve všech předmětech**. Neměla by to být jen záležitost učitelů češtiny.
- Výhodou VP pro žáka s OMJ je to, že je pouze vyrovnávacím opatřením do doby, než žák překoná svou dosavadní vzdělávací bariéru a bude moci být vzděláván stejně jako čeští žáci.

Pár praktických rad pro zapojení do výuky

Existuje několik možností, jakým způsobem se žák může do výuky zapojit:

1) Žák s OMJ pracuje společně s ostatními na tomtéž úkolu:

— Aktivitu přizpůsobíme možnostem žáka.

TIP: Při diktátu – žákovi diktujeme jiný diktát než ostatním dětem, případně ho upozorníme, ať se soustředí jen na určitá slova nebo nabídneme místo diktátu cvičení na doplňování pravopisných/gramatických jevů.

— Zjednodušíme žákovi pracovní listy, k obrázkům přidáme jednoduché popisné věty, ze kterých se dozví klíčová slova tématu (učivo) a prohloubí si zároveň i češtinu.

— Žák dostane zadání dopředu – může si jej doma přeložit a připravit se na něj.

— Učitel/asistent/speciální pedagog s ním probere zadání (téma) předem.

— Žák pracuje na stejném tématu, ale zadáme mu jiný úkol.

TIP: Zatímco třída aktivně popisuje např. lidské tělo, žák s OMJ může za pomoci nápovědy (nebo učebnice) přiřazovat názvy částí těla k obrázku. Pak například doplnit chybějící písmena, složit jednoduché věty, apod.

— Výklad přizpůsobíme dítěti s OMJ, což může novým pohledem obohatit i ostatní žáky a/nebo pomoci např. i slabším žákům.

— Vytváření slovníčku pojmů a odborných termínů může být společná práce celé třídy – může být koncipována jako třídní projekt, ve kterém propojíme i ostatní předměty jako VV, PČ, ČJ apod.

2) Žák s OMJ má samostatnou práci, která odpovídá úrovni jeho znalostí, případně se týká pouze češtiny pro cizince (materiály najdete na www.inkluzivniskola.cz v sekci Čeština). Je sice vyřazen z kolektivní práce, ale má možnost úspěšně úkol zvládnout.

3) Žák je doučován mimo svou kmenovou třídu – pokusíme se být s těmito vyučujícími v kontaktu a ve výuce se doplňovat:

— Škola má k dispozici asistenta, který žáka doučuje v průběhu vyučování nebo po něm.

— Žák dochází na doučování mimo školu (domluvíme se s rodiči, aby svému dítěti zajistili podobné doučování).

Ne vždy se proces inkluze žáka s OMJ do výuky bezproblémově daří. A i když se nedaří, může být příčina u každého žáka jiná. Zde najdete výčet některých faktorů, které mohou žákovi bránit v procesu začleňování se do výuky:

— Může po určitou dobu prožívat tzv. tiché období, nezapojovat se do aktivit ani komunikace (angl. *silent period*).

— Může se rychle unavit (vlivem nového prostředí, neznámých lidí, komunikace v cizím jazyce atd.).

— Může reagovat pomaleji na instrukce.

— Může být frustrován, což by mohlo vést k nevhodnému chování.

— Může být sklíčený, že se nemůže zapojit, nerozumí apod., zlobení je jeden ze způsobů, jak na svou frustraci upozornit.

— Jak se učí nový jazyk, tak si také zvyká na nové prostředí a může se mu stýskat po domově, přátelích atd.

Důležité je mít také na paměti, že děti velmi často o svém přestěhování do nové země neměly nejmenší šanci rozhodovat a jsou tu mnohdy proti své vůli a nerady. Měli bychom při přístupu k dětem s OMJ zvážit všechny tyto okolnosti. Více k tomu a výčet dalších bariér, které mohou žáky s OMJ doprovázet, naleznete na:

http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/bariery-cizincu-na-ceske-skole

V následujícím textu uvádíme dva citáty, kterými bychom chtěli vyzvat k zamyšlení se nad možnými přístupy k výuce.

Uplatňování individuálního přístupu

Olga Zelinková (2007) uvádí k této problematice následující:

„Uplatňovat individuální přístup je v současné době mírně zprofanované tvrzení, které má sice své opodstatnění, ale bývá málokdy pro potřeby učitele a žáka konkretizováno. Je třeba brát v úvahu, kolik alternativních činností musí učitel v průběhu vyučovací hodiny zároveň provádět a evidovat. Při určitém omezení učebními osnovami, učebnicemi, používanými vyučovacími metodami je obtížné zabývat se individuálně integrovaným žákem na jedné straně spektra třídy a zároveň žáky nadanými, kteří se připravují ke studiu na střední škole. Není jiné cesty než skupinové vyučování, problémové vyučování, samostatné práce žáků, osobní asistent. Pokud žák nemá asistenta, musí v konkrétní vyučovací hodině některé úkoly vypracovávat sám, jiné pod dohledem spolužáka, další společně se třídou. Při frontální výuce je individuální přístup velmi obtížný, ne-li nemožný."

Pro inspiraci a jako příklad dobré praxe inkluzivního přístupu uvádíme program *Začít spolu*, který „představuje velmi otevřený didaktický systém… uplatňuje pedagogický přístup, který v sobě spojuje moderní poznatky pedagogické a psychologické vědy spolu s osvědčenými vzdělávacími postupy (opírá se o konstruktivismus, učení Komenského, Montessoriové, poznatky o fungování mozku a procesech učení obsažené v dílech Piageta, Vygotského, Eriksona, Gardnera aj.). Jedná se o program, který představuje pedagogický přístup orientovaný na dítě. Klade důraz na individuální přístup k dítěti, partnerství rodiny, školy a širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání. Prosazuje a umožňuje inkluzi dětí se speciálními potřebami (dětí nadprůměrně nadaných, dětí s vývojovými poruchami, dětí s postižením, velmi se osvědčuje u dětí z různých etnických menšin)."
(dostupno na http://www.sbscr.cz/?t=1&c=6)
Více, včetně příkladů z praxe najdete na www.sbscr.cz.

TIP: Tipy, jak pomoci integraci naleznete na:
http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/tipy-jak-pomoci-integraci

TIP: Článek paní učitelky Mgr. Anny Flanderkové – Vzdělávání žáků-cizinců je pro mě výzva.
http://cizincivetd.blogy.rvp.cz/2010/05/27/vzdelavani-zaku-cizincu-je-pro-me-vyzva/

Hodnocení žáků s OMJ

Jedním z velkých problémů, se kterými se při práci s žáky s OMJ ve škole potýkáme, je způsob jejich hodnocení.

§ Česká legislativa (vyhláška č. 48, §15) k tomuto tématu uvádí, že ***„dosažená úroveň znalosti českého jazyka se považuje za závažnou souvislost, která ovlivňuje výkon žáka“*** **a že při jejich hodnocení z předmětu český jazyk a literatura je nutné k této okolnosti přihlížet, a to po dobu tří po sobě jdoucích pololetí. Možnost neklasifikovat nám však školský zákon dává pouze na konci prvního pololetí školní docházky žáka (ne** však **na konci školního roku, a to i v případě, že byl do školy zařazen až v průběhu druhého pololetí) – *Školský zákon, § 52, odst. 2, 3 (základní školy) a § 69, odst. 5, 6.***

Někdy nám může připadat nemožné hodnotit žáka, který neumí vůbec česky. Východiskem může být dobře vytvořený **vyrovnávací plán**, ve kterém upravíme vzdělávací cíle školního vzdělávacího programu a specifikujeme sadu kritérií (příklady uvedeny v kapitole věnované vyrovnávacím plánům), která budou zároveň popisem očekávaného výkonu podle individuálních možností daného žáka. Na jejich základě jej budeme hodnotit – hodnotíme tedy jeho **individuální pokrok** (tzv. individuální vztahová norma) a nehodnotíme jej v porovnání s ostatními spolužáky (tzv. sociální vztahová norma).

Tento fakt je nutné z hlediska zdravého třídního klimatu spolužákům dobře a citlivě vysvětlit.

Můžeme využívat možnosti **kombinace hodnocení klasickou známkou a hodnocení slovního**. V tomto případě nezapomínáme na jazykovou bariéru žáka i jeho rodičů a ověříme si, že žák i rodiče hodnocení porozuměli.

TIP: http://cizincivetd.blogy.rvp.cz/2010/06/22/poznavame-a-hodnotime-zaky-cizince/
(článek paní učitelky Mgr. Anny Flanderkové – Poznáváme a hodnotíme žáky-cizince ve třídě)
http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/klasifikace

Asistent pedagoga

Funkce asistenta pedagoga (AP) je systémovým **vyrovnávacím a podpůrným opatřením**, jehož cílem je poskytnout dětem, žákům a studentům se speciálními vzdělávacími potřebami účinnou a efektivní pomoc zaměřenou na zvýšení jejich školní úspěšnosti v hlavním vzdělávacím proudu.

§ **Do skupiny žáků, kteří mají ze zákona nárok na vyrovnávací opatření v podobě asistenta pedagoga, patří i žáci se sociálním znevýhodněním, konkrétně azylanti nebo žadatelé o mezinárodní ochranu (§ 16 školského zákona).**

Pro ostatní žáky s OMJ není jednoduché pozici asistenta pedagoga zřídit, respektive tuto pozici financovat. Přesto může škola žádat o finanční prostředky na asistenta pedagoga z následujících zdrojů:

— z rozpočtu kraje,

— z rozvojového programu MŠMT (v současné době je to program *Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním*),

— z ostatních zdrojů (programy Evropského sociálního fondu, projekt MŠMT *EU Peníze* školám, vzdělávací a jiné nadace, př. NROS).

V případě státních dotací potřebuje škola u každého žáka doložit speciálně-pedagogické vyšetření.

Je možné zároveň zorganizovat tuto pozici z řad dobrovolníků – rodiče, prarodiče, studenti (ve spolupráci s univerzitami nebo NNO), případně mohou učiteli občas vypomoci i žáci vyšších ročníků.

Náplň práce asistenta pedagoga

Náplň práce přesně stanoví ředitel školy s ohledem na cíle vzdělávání žáků s OMJ a na požadavky a potřeby pedagogického sboru. Asistence může mít několik podob, které se mohou kombinovat podle potřeby školy, učitelů a žáků. Náplní práce asistenta může být například:

— **Plánování a vytváření přípravy na hodiny společně s učitelem s přihlédnutím na začlenění žáka s OMJ přímo do výuky.**
Asistent si může připravit individuální práci pro žáka na ty části hodiny, kdy nebude možné, aby se zapojil do činnosti s ostatními žáky.

— **Asistence při výuce (z důvodu co nejintenzivnějšího začlenění žáka do výuky).**
Asistent sedí vedle žáka a pomáhá mu s orientací v hodině, dovysvětluje pokyny učitele.

— **Poskytování individuálního doučování.**
Doučování probíhá buď v dopoledních hodinách místo některých předmětů (především u nově příchozích může být občasná individuální výuka zaměřená především na rozvoj základní slovní zásoby a komunikaci velmi efektivní) anebo v odpoledních hodinách po vyučování, kdy může být zaměřeno na pomoc s plněním domácích úkolů.

Dále může asistent pedagoga například pomáhat při tvorbě, realizaci a revizi vyrovnávacích plánů, usnadňovat adaptaci žáka na podmínky školy, pomáhat s orientací v prostředí školy, překonáváním kulturních bariér včetně bariér jazykových a zapojením do aktivit v rámci multikulturní výchovy. V některých školách asistenti pedagoga navštěvují rodiny žáků, účastní se třídních schůzek apod.

TIP: Výhodou je, podaří-li se nám sehnat asistenta, který mluví rodným jazykem žáka – může pak sloužit i jako tlumočník.

Příklad dobré praxe

ZŠ Mezi Školami má asistenta pedagoga pro žáky-cizince již několik let. Asistent je financován z dotačního programu MŠMT na financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním.

Asistentka pedagoga (AP) na této škole, Alena Klabanová, nepracuje s dětmi přímo ve třídě, ale bere si děti podle potřeby ze třídy a pracuje s nimi mimo výuku. Doučuje rusky mluvící žáky, Turky i „rozmluvené" Vietnamce. Má jich na starosti zhruba 40, ale ne všichni intenzivně potřebují doučovat. Většinou to vychází tak, že se každému nově příchozímu věnuje tři hodiny týdně a podle potřeby pak intenzitu ubírá a věnuje ji například dětem z asijských zemí. Čeština je nejtěžší právě pro žáky ze vzdálených asijských zemí, jejichž mateřština je tolik odlišná od té naší. *„Problém vidím v různosti typů jazyků vzhledem k češtině – jinak se učí češtinu rusky mluvící a jinak čínsky a jinak vietnamsky mluvící,"* konstatuje Alena Klabanová.

Cílem AP je dostat žáka cizince co nejdříve na úroveň ostatních dětí ze třídy, tj. na úroveň učiva dané třídy, a tomu jsou přizpůsobeny všechny aktivity. AP si připravuje vlastní výukové materiály, protože pro žáky s OMJ stále není dostatek kvalitních učebnic. Alena Klabanová používá například upravené materiály češtiny pro dospělé cizince.

Zdroj: www.inkluzivniskola.cz

Použitá literatura:

Bělecký, Z.: „Integrace žáků-cizinců v praxi." Řízení školy, 2010, roč. VII., č. 8.

Habart T. a Varianty (kol.): *Krok za krokem k inkluzi*. Člověk v tísni, o.p.s., Praha 2010.

Houška, T.: *Inkluzívní škola*. Osmileté gymnázium Buďánka o.p.s., Česká pedagogická komora, Praha 2007.

Jucovičová, D.; Žáčková, H.; Budíková, J.; Bartošová, B.; Šauerová, A.: *Individuální vzdělávací plán pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami*. Nakladatelství D+H, Praha 2009.

Kaprálek, K.; Bělecký, Z.: *Jak napsat a požívat individuální vzdělávací plán*. Portál, Praha 2004.

Kaprová, Z.: *Organizace činností speciálněpedagogických center pro děti a žáky s vadami řeči*. Fortuna, Praha 1999.

Lebeer, J. (ed.) a kol.: *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje*. Portál, Praha 2006.

Mertin, V.: „Individualizace – individuální vzdělávací plán." Řízení školy, *2010, roč. VII., č. 3.*

Mertin, V.: *Individuální vzdělávací program*. Portál, Praha 1995.

Zelinková, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Portál, Praha 2007.

VI. Čeština jako cizí jazyk

Osvojení češtiny jako cizího jazyka může být jednou z modifikací vzdělávacích cílů v českém jazyce, které uvedeme do vyrovnávacího plánu žáka. Má-li žák s OMJ speciální a systematickou výuku češtiny jako cizího jazyka, poskytujeme mu tím lepší možnost orientovat se v českém prostředí, komunikovat s okolím a rychleji zvládnout školní výuku. Vyžaduje to ale specifický přístup a zvláštní přípravu, protože osvojení češtiny jako cizího jazyka je dlouhodobý proces a my se musíme smířit s tím, že postupuje pomalu a po malých krocích. Cíle, kterých chceme s žákem dosáhnout, mohou být:

— gramatické: tvorba a použití tvarů slov,

— komunikační: domluva v konkrétních situacích, porozumění a reakce na konkrétní podněty v konkrétních situacích – výzva učitele, položení otázky, dotazu na cestu, vyjádření potřeby/přání ve škole, u lékaře, v obchodě, na úřadě atd.

1. Výuka češtiny jako cizího jazyka je naprosto odlišná od výuky češtiny jako jazyka mateřského, tedy od tradičního obsahu vyučovacího předmětu český jazyk. Nemůžeme předpokládat, že žák s OMJ bude od začátku schopný pochopit všechny jazykové zákonitosti a struktury češtiny.

2. Čeština jako cizí jazyk a čeština jako mateřský jazyk je tentýž jazyk – jedná se jen o **odlišné způsoby pohledu**, které se mohou navzájem obohacovat.

Rozdíl v úvaze rodilého mluvčího a cizince při stejném školním úkolu

Úkol: Urči, jaký je rod a pád slova psaného tučně ve větě *Vidím* ***pána***.

Úvaha rodilého mluvčího: pán – ten pán – rod mužský, vidím koho co, pána, otázka koho, co znamená 4. pád.

Řešení rodilého mluvčího: rod mužský, 4. pád.

Úvaha toho, kdo vnímá češtinu jako cizí jazyk: vidím se pojí se 4. pádem, slovo pán je tedy ve 4. pádě, koncovka je –a, 1. pád je tedy asi pán, slovo končí na souhlásku, bude to tedy pravděpodobně mužský rod.

Řešení toho, kdo vnímá češtinu jako cizí jazyk: rod mužský, 4. pád.

Co na tomto příkladu můžeme vidět?

Rodilý mluvčí i cizinec dokážou správně analyzovat český systém, jen na to jde každý jinak.

Cizinec i rodilý mluvčí se zabývají tímtéž jazykem.

Úvaha žáka s OMJ může možná inspirovat i k výuce žáků, kteří systém tak, jak ho tradičně ve škole rodilé mluvčí učíme, nechápou.

Zdroj: http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/priklad-1

Výuka češtiny jako cizího jazyka

Čeština jako cizí jazyk (čeština pro cizince) je speciální disciplína, která vyžaduje jiný úhel pohledu, než jak jsme zvyklí při výuce češtiny pro rodilé mluvčí z vyučovacího předmětu ve škole. Není to snadné a nejde to hned, musíme se obrnit trpělivostí a postupovat krok po kroku – při tom, jak sami poznáváme češtinu jako cizí jazyk, a také při tom, jak si ji osvojují žáci s OMJ. Tento nový pohled obohatí naše vnímání češtiny a bude nový, smysluplný a tvůrčí.

Když jsem začala učit češtinu pro cizince, nevěděla jsem, jak na to. Můj student se učil nazpaměť koncovky mužského rodu jednotného čísla podle vzoru „muž“. I když byl statečný, tuto cestu jsme rychle opustili. A místo memorování jsme se zaměřili na smysl.„Chcete něco? Pak žádáte o nějaký objekt. To bývá 4. pád. Odkud kam pojedete? Naučíme se koncovky 2. pádu.“ Slova ve větě nebyla pouhými gramatickými tvary s koncovkou, ale koncovka najednou získala smysl. Jak má cizinec určit pád v drilovém cvičení u slov „tatínkovi“, „mamince“, „Karla“...? Ve spojení „Dám to mamince.“ nebo „Půjdeme bez Karla.“ je vše jasnější. Když se podíváme do učebnic určených pro české děti, najdeme tam přehledy koncovek a *žáci* dostanou za úkol se naučit koncovky mužského rodu jednotného čísla vzoru „muž“. Proč se neučí, že když něco chci, bude to pád objektu, tedy 4. pád?

Cizinci a metoda výuky češtiny pro cizince mě přivedla k tomu, že se neučíme češtině rozumět, že nerozumíme tomu, proč se něco učíme a jaký to má smysl. Cizinec se nás ale velmi často ptá: Proč? Proč to tak je? Proto můžeme v češtině pro cizince najít spoustu inspirace a spoustu dobrých nápadů a aktivit, které jsou užitečné nejen pro cizince, ale i pro rodilé mluvčí. Zaměřují se totiž na smysl a jsou praktické. Místo vzoru stavení najdete slovo náměstí a to jsme jen u vzorů.
Zdroj:
http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/cestina-jako-cizi-jazyk-cjcj

Možností a přístupů, jak začít učit češtinu pro cizince, může být stejně jako učitelů a žáků, kteří se spolu nad češtinou jako cizím jazykem setkávají. Ze systému českého jazyka a z dlouholetých zkušeností s výukou češtiny pro dospělé cizince však určité zákonitosti a posloupnosti vyplývají. Není zde možné podat komplexní metodický návod, **nabízíme zde pouze první kroky na začátku výuky**. Bohužel ucelenou a jednoznačnou metodiku práce s žákem s OMJ ve výuce, ani jednotný a ideální postup, jak učit češtinu jako cizí jazyk, zatím nemáme.

Pro pokročilejší výuku, ale samozřejmě i pro začátek, je nezbytné používat učebnice češtiny pro cizince (jak dospělé, tak děti) a také materiály, které najdeme na internetu. Z těchto zdrojů si podle vlastních kritérií vybíráme, co je pro nás a naše konkrétní žáky nejvhodnější.

Představme si sami sebe, jak se učíme cizí jazyk. Jak pomalu a postupně se nám vrývají do paměti slovíčka a gramatika, jak je mnohdy těžké v cizím jazyce promluvit, protože se ostýcháme. Jakou radost nám působí, když něco konečně pochopíme a když nám ostatní porozumí a my zjistíme, že to opravdu funguje…

Představme si, jak a co nám vyhovuje, když se učíme cizí jazyk. Jaké aktivity, jak se nám nejlépe učí slovíčka, jak se může trénovat porozumění. Co nás donutí, abychom při výuce cizího jazyka skutečně promluvili a vyzkoušeli si něco konkrétního říct.

Vzpomeňme si ale také na svůj pobyt v cizí zemi. Jak je těžké a nepříjemné v ní pobývat, když nikomu nerozumíme a když se neumíme na nic zeptat a říct, co potřebujeme. A jak pomůže každé slovo a každá věta, kterou se naučíme a které rozumíme. A jak i přesto, že už ledacos umíme říct a ledasčemu rozumíme, je stále mnoho slov, vět a situací, kterým nerozumíme vůbec. A tady je důležité, abychom se uměli zeptat.

A představme si také to, jestli jsme schopni, když přijedeme do cizí země, využít to, co jsme se při učení cizímu jazyku naučili. Mnohdy totiž zjistíme, jak nepraktická a neužitečná výuka byla. A toho bychom se měli, my jako učitelé češtiny jako cizího jazyka, vyvarovat.

Než začneme s výukou

— **Představíme si sami sebe,** když se učíme cizí jazyk.

— Ujasníme si svůj **postoj k češtině jako jazyku a češtině jako cizímu jazyku** – předáváme tím vztah a postoj žákům: pokud prezentujeme češtinu jako složitou a těžkou, mohou snadno ztratit motivaci pro učení, ale pokud ji prezentujeme jako jazyk, který se dá krok po kroku naučit, jako jazyk, kterým se „tady v ČR nejlépe domluvíme", jako jazyk, který má logický systém, můžeme *tím žákům předat chuť do učení.*

— Uvědomíme si, **co budou žáci, které budeme učit, potřebovat**

  — aby se domluvili (čeština jako nástroj dorozumění),

  — aby obstáli ve školní výuce (pomoc s češtinou jako školním předmětem).

— Rozmyslíme si, jestli budeme při výuce používat pouze češtinu nebo i jiný **zprostředkující jazyk** a podle toho si vybereme materiály.

— Musíme si nejdříve uvědomit výhody a nevýhody používání zprostředkujícího – mediačního jazyka. Pro někoho může být „pomocný" jazyk odstraněním bariér, pro jiného může znamenat komplikaci výuky. V posledních letech se u nás preferuje výuka češtiny **bez** mediačního jazyka. Tato skutečnost nutí studenty o jazyce a jeho strukturách více přemýšlet, více ho vnímat, a tím pádem se jim učený jazyk dostane takzvaně „lépe pod kůži".

— Podíváme se na **internetové zdroje**, které se češtinou pro cizince zabývají – najdeme tam co a jak učit a také různé aktivity do výuky.

— Podíváme se do **učebnic češtiny pro cizince** – najdeme tam posloupnost témat, přístup ke gramatice, cvičení a aktivity do výuky.

TIP: Seznam učebnic a internetových odkazů naleznete v příloze.

Při prohlížení učebnic a online materiálů se zaměříme:

— Na propojení témat, slovní zásoby a gramatiky – k nalezení často už v obsahu.

— Způsob prezentování češtiny jako cizího jazyka – jak vypadají tabulky, gramatika podávaná po částech, tvarosloví „odzadu“, důraz na použití v kontextu a v reálných větách a situacích.

Postup při výuce

Při výuce češtiny jako cizího jazyka vybíráme témata podle toho, jak jsou pro děti praktická, podle toho, do jakých situací se dostávají a co je především potřeba zvládnout. Vhodnější je tedy zařadit hned ze začátku praktická témata, jako například *škola* nebo *nemoci a zranění* (protože to žák potřebuje k životu).

V každém tématu vždy propojujeme mluvení a porozumění, gramatiku a výslovnost. Je dobré dát si pozor na to, co žák musí umět skutečně v praxi říkat a čemu musí „pouze“ rozumět – např. replikám, které říká prodavač (je to všechno, co to bude) nebo učitel ve škole (sedněte si, vyndejte si tužky, pomalu dokončujte). Je důležité rozumět, nemusí si však trénovat, jak je říkat.

K tématu vždy zařazujeme odpovídající užitečné fráze, aby se dítě umělo bez problémů zeptat na to, co potřebuje, aby umělo požádat o to, co potřebuje, a aby umělo na prosbu reagovat, a také aby se umělo omluvit. Někdy neslušnost malých cizinců pramení z toho, že je nikdo nenaučil, jak se slušně ptáme a jak se omlouváme.

Čeho se vyvarovat:

— U začátečníků nepoužíváme při výuce školní učebnice češtiny, ale speciální materiály pro výuku češtiny jako cizího jazyka.

— Výkladu gramatiky bez kontextu, ve kterém se daná slova či konstrukce používají.

— Zjednodušování češtiny; vše, co před dítětem s OMJ říkáme a co ho učíme, by mělo být správné a v takové podobě, jak se to skutečně říká, bez ohledu na to, jestli je to konstrukce složitá.

Témata

1. **Seznamování, představování, pozdravy, osobní zájmena, sloveso být** (*Kdo to je? Ahoj x Dobrý den. Jsem… To je… Jste…? apod.)*

2. **Škola + co děláme ve škole** – *je to místo, kde se setkáváme, je důležité porozumět mnoha slovům a situacím, které se týkají školního prostředí, stejně tak i slovní zásobě, slova i věty, které se v souvislosti se školou objeví, můžeme použít k výkladům a osvojení gramatiky (rody, 4. pád jedn. čísla, 1. pád mn. čísla, časování sloves…)*

3. **Kde?**
   (*místa + co tam děláme + co tam říkáme/co tam můžeme slyšet – můžeme navázat na školu a rozšířit to na prostředí města či vesnice (obchod, nádraží, autobus, zastávka, lékárna,…)*

4. **Kdy?**
   (*časové údaje + co kdy děláme + kdy a jestli máme na něco čas „Co děláš po škole?“, „Můžeš dnes odpoledne?“ – rozšiřujeme slovní zásobu sloves a téma se týká přímo života dětí, naučí se mluvit o sobě a ptát se ostatních*)

5. **Věci kolem nás**
   (*užitečná a praktická slovíčka + spojujeme s frázemi jako „potřebuju…“, „můžu dostat…“, „kde je…“)*

6. **Jídlo a pití + nakupování**

7. **Orientace – ve městě, ve škole** – *umět se zeptat na cestu, na to, kde něco je, a především porozumět instrukcím, které dostáváme (vpravo, vlevo, nahoře, dole,…)*

8. **Doktor, nemoci, zranění + rady, co má člověk dělat**

TIP: Na portále www.inkluzivniskola.cz naleznete tipy na obsahovou náplň několika kurzů češtiny pro cizince včetně příkladů aktivit a pracovních listů.

Gramatický systém

Přesná posloupnost výkladu gramatických jevů záleží především na tématech, gramatiku volíme podle kontextu, kterým se ve výuce zabýváme. Na začátku je v různém pořadí v souvislosti s různými tématy vhodná např. tato gramatika – a to proto, že postupujeme

— od těch nejpraktičtějších jevů,

— od jednodušších jevů ke složitějším.

Časování sloves v přítomném čase (začínáme obvykle slovesem být) – *slovesa tvoří základ české věty a umožňují vyjádřit činnost + časování sloves nemá z pohledu cizince zas tak obtížný systém (řadí se pouze do čtyř tříd), můžeme navíc ze začátku klást důraz pouze na tvary některých osob (já, Vy, ty)*

Minulý čas – *často mluvíme o tom, co bylo + tvorba tvaru slovesa v minulém čase, která je poměrně snadná*

Budoucí čas nedokonavých sloves – *konstruuje se jednoduše (tvary slovesa být + inf.), dokonavá slovesa můžeme učit pouze v kontextu a nemusíme vysvětlovat systém*

1. pád jednotného čísla a rody podstatných jmen – *jako reprezentativní prosté pojmenování*

4. pád jednotného čísla rodu ženského, středního a mužského neživotného – *jako pád předmětu, tedy velmi často používané větné konstrukce – máme mnoho situací a sloves, které vyžadují vyjádřit předmět/objekt + ze začátku můžeme vynechat složitější mužský rod životný*

1. pád množného čísla rodu ženského, středního a mužského neživotného

2. pád jednotného čísla rodu ženského, středního a mužského neživotného – *objeví se hned v odpovědi na otázku Odkud jste? a pojí se s hojně užívanými předložkami z, od …*

6. pád jednotného čísla – *jako odpověď na otázku Kde?, takže vynecháme tvary mužského rodu životného*

Organizace výuky češtiny jako cizího jazyka ve škole

Nejspolehlivějším a nejefektivnějším způsobem, jak zorganizovat žákovi s OMJ výuku češtiny je využít možností, které nám nabízí vyrovnávací plán. Do něj můžeme přesně zaznamenat:

- Co a jak budeme žáka učit
  - obsah – témata, slovní zásoba, gramatika
  - metody práce.

- Kdy ho budeme učit
  - zda bude probíhat výuka i jindy než přímo při vyučování (např. doučování před a po vyučování).

- Kdo ho bude učit
  - uvědomíme si, kdo vše se věnuje výuce češtiny jako cizího jazyka a naplánujeme efektivní postup, na kterém se podílí všechny zúčastněné strany.

TIP: Pokud máme ve škole více dětí s OMJ, můžeme pro výuku češtiny jako cizího jazyka vytvořit kroužek.

Kurzy češtiny pro cizince je možné financovat například z rozvojových programů MŠMT – více na www.msmt.cz/dotacni-programy nebo můžeme požádat o pomoc zřizovatele.

Zapojíme i žáky vyšších ročníků, kteří mohou jednou v týdnu dobrovolně věnovat např. jednu vyučovací hodinu doučování žáků s OMJ (tutoring).

TIP: Jestliže máme ve škole v rámci 1. nebo 2. stupně minimálně 7 žáků s OMJ, je možné pro ně vytvořit volitelný předmět, který bude přesně odpovídat jejich potřebě, obsah předmětu je určen očekávanými výstupy vzdělávacího oboru Cizí jazyk stanoveného RVP ZV.

TIP: Školský zákon umožňuje škole otevřít pro žáky se sociokulturním znevýhodněním přípravné třídy, ve kterých se žáci s OMJ mohou připravovat na vstup do českého vzdělávacího systému především výukou češtiny.

Přípravné třídy základní školy

„Cílem přípravné třídy je systematicky připravovat děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí k bezproblémovému začlenění do vzdělávacího procesu od 1. ročníku základní školy a předcházet tak u nich případným neúspěšným začátkům ve školní docházce, které by mohly ohrozit průběh jejich dalšího vzdělávání, a tím i jejich perspektivy v dalším životě.“ (VUP, 2010)

Školský zákon uvádí, že obec, svazek obcí nebo kraj mohou se souhlasem krajského úřadu zřizovat přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Přípravnou třídu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 7 dětí.

O zařazování žáků do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. Obsah vzdělávání v přípravné třídě je součástí školního vzdělávacího programu.

Obsah vzdělávání v přípravné třídě se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání a je součástí školního vzdělávacího programu.

Učitel přípravné třídy vypracuje na konci druhého pololetí školního roku zprávu o průběhu školní přípravy dítěte v daném školním roce. Zpráva obsahuje vyjádření o dosažené úrovni hlavních cílů vzdělávání ve struktuře vymezené RVP PV.

Zdroj:

http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/pripravna_trida.pdf

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů; §47

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, **§7**

TIP: Přizpůsobíme výklad češtiny (vyučovacího předmětu ve škole) výkladu češtiny jako cizího jazyka. Výhodou je, že všichni pracují dohromady a i pro rodilé mluvčí může být pohled na češtinu z jiného úhlu, než jsme zvyklí, zajímavý a přínosný, umožňuje hlubší porozumění jazyku a pro některé žáky může být i jednodušší. Například:

- Při rozřazování slov do rodů zdůrazníme i příslušnost slov k jednotlivým rodům podle zakončení – nezapomínáme, že ukazovací zájmena ten, ta, to se žák s OMJ učí také jako nová slova patřící k jednotlivým rodům.
- Analýzu pádů a osob můžeme aplikovat „odzadu“ (podle zakončení slov) nikoli jen pádovými otázkami a osobními zájmeny.
- Zdůrazníme téma tvoření slov a význam předpon a přípon.

Komunikace s cizincem

K tomu, abychom si co nejvíce usnadnili vzájemné porozumění, se stačí držet několika zásad, jak přizpůsobit sdělení, aby bylo jednoznačné a srozumitelné. Když někdo vnímá češtinu jako cizí jazyk, je pro něj spousta slov a tvarů neznámých. Je potom na nás, abychom předvídali možná úskalí a použili takové jazykové prostředky, které porozumění usnadní a nikoli zkomplikují. I když sdělení přizpůsobujeme a zjednodušujeme, snažíme se češtinu nedeformovat.

TIPY:

1. Informace podáváme **postupně** (v průběhu ověřujeme porozumění).

2. Používáme raději **krátké věty nebo hesla** než dlouhá souvětí.

3. **Jsme konkrétní a přesní.**

   — přesné datum (*5. 2.* namísto *„pozítří“*)
   — přesné místo (*META, Rumunská 29, 1. patro* namísto *„v Metě“ nebo „u nás“*)
   — přesný čas (*12:30* namísto *„po poledni“*)

4. **Jména a názvy** uvádíme **v 1. pádě.**

5. Písemné informace podáváme v **heslech, bodech, malým tiskacím písmem**.

6. Pokud můžete, netelefonujte, ale raději pište **sms.**

Pozor na…

(v levém sloupci jsou příklady vhodných formulací, v pravém jsou formulace nevhodné)

…příliš mnoho slov		
Schůzka je 25. 11. v 18.00 místnost č. 2 „ředitelna“.	×	*Na základě našeho předchozího telefonátu Vám sděluji, že jsme naplánovali naši schůzku s vedením školy na příští pondělní podvečer.*
…složité a dlouhé konstrukce a složité tvary slov		
Škola začíná po–pá v 8.00 hodin.	×	*Každý den začínáme s výukou v osm.*
…imperativ – tvar rozkazovacího způsobu		
Musíte vyplnit žádost a přinést v pátek 8. 4. ve 14.00 místnost č. 25.	×	*Vyplňte žádost a přijďte s ní v pátek po vyučování.*
…kondicionál – tvar podmiňovacího způsobu		
Můžete prosím přijít 9. 6. 2007 v 6 hodin?	×	*Byl byste ochoten přehodit schůzku z odpoledne na ráno?*
…neurčité, nepřesné údaje		
V pondělí 9. 4. budete mít pravítko, tužky, kružítko.	×	*Na příští hodinu si přineste rýsovací pomůcky.*
…slovo příští, příště		
Cvičení 7, strana 8, v pátek 12. 9.	×	*Do příště dodělejte cvičení 7 na straně 8.*
…zdvořilostní a rádoby korektní fráze, které odvádějí od podstaty věci (a kterým cizinec stejně nerozumí)		
Schůzka je v pondělí 2. 2. v 18.00 místnost č. 12 „kabinet zeměpisu“.	×	*Dovoluji si Vám sdělit, že jsme naplánovali naši předem domluvenou schůzku s vedením školy podle Vašich časových možností na příští pondělí na šestou hodinu.*

Seznam výukových materiálů

1) Učebnice češtiny pro cizince

Andrášová, H.; Podepřelová, A. a kol.: *Desetiminutovky čeština pro cizince*. Klett 2008.

Cvejnová, J.: *Česky, prosím*. Karolinum 2008.

Dobiáš, D.: *Mluvme česky. Let´s Speak Czech*. Fragment 2010.

Froulíková, L.: *Zahrada českého jazyka*. Academia 2003.

Froulíková, L.: *Adam a Eva v Českém ráji*. Academia 2008.

Hádková, M.: *Čeština pro cizince a azylanty A1 a A2*. SOZE 2005.

Holá, L.: *NEW Czech Step by Step*. Akropolis 2004.

Holá, L.: *Czech Express 1, 2*. Akropolis 2006.

Holá, L., Bořilová, P.: *Česky krok za krokem*. (B1). Akropolis 2009.

Hronová, K.: *Úvodní audiorální kurs češtiny pro výuku zahraničních studentů*. UJOP UK 1994.

Hronová, K., Turzíková, M.: *Čeština pro cizince*. Fraus 1998.

Kempná, H.: *Písanka pro zahraniční studenty*. UK 1988.

Nekovářová, A.: *Čeština pro život*. Akropolis 2006.

Rešková, I.; Pintarová, M.: *Communicative Czech*. (Elementary, Intermediate). PhDr. Ivana Rešková 2004.

Sýkorová, B.; Davidová, H.: *Cvičebnice češtiny jako cizího jazyka*. Polyglot 2009.

Štindl, O.: *Easy Czech Elementary*. Akronym 2008.

Štindlová, B.: *Česky v Česku I/II*. Akropolis 2008.

2) Učebnice češtiny pro děti cizince

Dousková, J.; Štenclová K., Fraňková, L.: *Česky vesele a hezky*. Centa 2005.

Hanzová, M.: *Učíme se česky 1*. Pansofia.

Hrubá, J.: *Čeština pro děti cizinců*. MSD, spol.s.r.o, Brno 2004.

Kamiš, K.: *Učíme se česky 2*. Pansofia.

Kotyková, S.; Lejnarová, I.: *Čeština pro malé cizince 1/2*. Knižní klub, Praha 2005.

Škodová, S.: *Domino. Český jazyk pro malé cizince 1 (Pracovní sešit)*. UJEP 2010.

3) Učebnice a publikace vhodné pro žáky s OMJ

Bezděková, J.: *Učíme naše děti mluvit.* SEVT 2008.

Dvořák, J.: *Moje první kniha předškoláka a prvňáka.* Nakladatelství Svojtka 2006.

Kubátová, K.: *Přírodověda – pracovní sešit, 2. díl, pro 1. stupeň ZŠ praktické.* Parta.

Mrázková, D.: *Můj medvěd Flóra.* Baobab 2007.

Nováková, I.: *Zábavný pravopis.* Portál 2009.

Pávková, B.: *Logopedické pexeso a obrázkové čtení B – P – N – D – F – V – K.* Computer Press 2008.

Pokorná, V.: *Šimonovy pracovní listy.* Portál 2007.

Přikrylová, M.: *Barevné kamínky – Co vidíš, co slyšíš, co dovedeš: Můj domov.* Fortuna 2002.

Rufertová, H.: *Poznávej lidi a život v zemi, v níž žiješ.* Fortuna 2002.

Schrimpfová, J. M.: *Můj první slovník českého jazyka.* Fraus 2008.

Šup, R.: *Učíme se číst s porozuměním.* SEVT 1995.

Pracovní sešit pro nápravu vývojových poruch učení v českém jazyce I. (pro 2. a 3. r.). Tobiáš.

Zelinková, O.: *Cvičení pro dyslektiky I.–VI. – Rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek.*

Série pracovních listů na český jazyk (6.–9. ročník). Nakladatelství Septima.

Časopis *Mateřídouška* (skládačky, detektiv Vrťapka)

Časopis *Čtyřlístek*

4) Hry a aktivity do hodiny

Andrášová, H., Podepřelová, A. a kol: *Na cestě za češtinou.* Klett 2008.

Čechová, M., Oliva, K., Nejedlý, P.: *Hrátky s češtinou.* SPN 2007.

Gato, M.: *150 nejlepších her pro děti i dospělé, ke kterým nepotřebujete vůbec nic.* Rubico 2009.

Hancock, M.: *Pronuntiation Games.* Macmillan Publisher 1991.

Hanšpachová, J.; Řandová, Z.: *Angličtina plná her.* Portál 2005.

Malá, Z.: *Hry a aktivity pro výuku češtiny pro cizince.* Lingea Ludus 2009.

Hrátky s češtinou. Brno: *MC Nakladatelství 1998.*

Pavelka, R.: *61 nejlepších her uvnitř.* Brno: MC nakladatelství 1998.

Pišlová, S.: *Jazykové hry.* Fortuna 2008.

Rinvolucri, M.: *Grammar Games.* Cambridge University Press 2008.

Víška, V.; Nováková, L.: *Čeština nás baví.* Triton 2005.

Warner, P.: *6×25 her rozvíjejících schopnosti a dovednosti dítěte.* Portál 2006.

5) Internetové odkazy

~ Hry

www.hrejsi.cz
www.britishcouncil.org
www.detskestranky.cz
www.hranostaj.cz
www.triolinguale.eu
www.hra-skolou.cz
www.party-games.com
www.mes-english.com
www.svet-deskovych-her.cz

~ Portály pro učitele
~ Portály pro děti

www.rvp.cz
www.zlobidlo.cz
www.toolsforeducator.com
www.auccj.cz
www.benjamin.cz
www.osmicka.cz
www.smejo.info
www.lektorkahub.estranky.cz
www.cestinaprocizince.ujep.cz
www.czechstepbystep.cz
www.komen1.estranky.cz
www.english-time.eu
www.iucitele.cz
www.zkola.cz
www.inkluzivniskola.cz

~ Zásobárna obrázků

www.agendaweb.cz
www.helpforenglish.co
www.lingualudus.cz
www.pdictionary.com
www.lessonsense.com
www.esl-kids.com
www.zlango.com

~ Učebnice, videa, pomůcky

www.varianty.cz (Český den)
www.ucebnice.fraus.cz
www.youtube.com (Prasátko Pepa)
www.dyscentrum.org
www.ucebnipomucky.eu
www.narovine.cz

~ Informace o cizincích

www.csu.cz
www.domavcr.cz
www.bohemica.com
www.cizinci.cz
www.cicpraha.org
www.meta-os.cz
www.mostlp.org
www.suz.cz

Přílohy

Školská legislativa k cizincům

Školský zákon – http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf

Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č.2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.)

Úmluva o právech dítěte (Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.)

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky

Pokyn čj. 21 153/2000-35 MŠMT ČR k zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty

Vyhláška č. 12/2005 Sb. o podmínkách uznání rovnocennosti a nostrifikace vysvědčení vydaných zahraničními školami

Vyhláška 72/2005 O poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízení

Vyhláška 73/2005 O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Přehled pobytových režimů

Pobyt cizinců v České republice upravují tři hlavní zákony. Jedná se o zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, a zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců. Nutno podotknout, že tyto zákony procházejí častými novelizacemi, mění se terminologie i charakter jednotlivých víz, pobytů a procedur. Poslední novelizací prošel zákon o pobytu cizinců k 1. lednu 2011.

Z hlediska cizinecké legislativy můžeme hovořit o těch základních typech cizinců:

— občané EU a jejich rodinní příslušníci (včetně občanů států Evropského hospodářského prostoru, tj. Lichtenštejnsko, Norsko, Island a Švýcarsko),

— občané třetích zemí (země mimo prostor EU).

Režimy pobytu cizinců vyplývající ze zákona o azylu:

— žadatelé o mezinárodní ochranu (nutno prokázat individuální pronásledování, často oběti mučení či perzekuce),

— azylanti (prokázali pronásledování, získali v České republice tzv. mezinárodní ochranu),

— osoby požívající doplňkovou ochranu (neprokázali individuální pronásledování, ale v zemi původu jim hrozí vážná újma – např. válečný stav, hladomor, aj.).

Pobytové režimy vyplývající ze zákona o pobytu cizinců

Dělí se na

— a) přechodné pobyty
— b) trvalý pobyt

Přechodný pobyt může být bez víza, s krátkodobým vízem různých druhů, s dlouhodobým vízem různých účelů, na základě diplomatického víza, povolení k dlouhodobému pobytu či výjezdního příkazu. O přechodný pobyt se zpravidla žádá mimo území České republiky a zákon předepisuje všechny potřebné náležitosti u každého typu víza resp. pobytu.

Podmínky pro získání přechodného pobytu či pro jeho prodloužení jsou poměrně přísné a zákon o pobytu cizinců je značně komplikovaný, proto není výjimkou, že

se cizincům prodloužení někdy nezdaří, v nejhorším případě pak někteří z nich zůstanou na území České republiky bez oprávnění. Cizinci s přechodným pobytem mají obecně nižší rozsah práv nežli cizinci s pobytem trvalým.

Charakteristickým znakem pobytů přechodných pobytů na dlouhodobá víza je vazba na účel pobytu. Až na výjimky se o něj žádá mimo území České republiky. Může jít o vízum za účelem

— zaměstnání,
— podnikání,
— sloučení rodiny,
— studia,
— vědeckého výzkumu,
— ochrany,
— strpění, aj.

Trvalý pobyt je možné získat až po pěti letech nepřetržitého pobytu na území, přičemž do této doby se započítává pobyt na vízum nad 90 dnů a na povolení k dlouhodobému pobytu. Cizinec, který žádá o trvalý pobyt na území ČR, má povinnost prokázat znalost českého jazyka. K žádosti je povinen přiložit doklad prokazující splnění zkoušky z českého jazyka v rozsahu A1 (podle SERR pro jazyky) vydaný školou, která je uvedena v seznamu škol oprávněných provádět zkoušky znalosti českého jazyka, stanoveném vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Trvalý pobyt je pro cizince výhodnější než přechodný, neboť se **právy i povinnostmi přibližuje občanům ČR**. Cizinci s trvalým pobytem například spadají do systému veřejného zdravotního pojištění (jako občané ČR), zatímco cizinci s přechodným pobytem si musí zajišťovat mnohem dražší komerční zdravotní pojištění, které jim pokrývá mnohem méně zdravotnických úkonů a zákroků než pojištění veřejné.

Pobyt občanů států EU

Občané EU a jejich rodinní příslušníci zde za určitých okolností mohou pobývat bez víza, s vízem, dlouhodobým i trvalým pobytem či jako rezidenti. Právní postavení dlouhodobě pobývajícího rezidenta Evropského společenství na území ČR nemůže získat každý, kdo žádá o trvalý pobyt, ale jen ten cizinec, který žádá o trvalý pobyt a zároveň splňuje následující podmínky :

— pobývá pět let nepřetržitého pobytu na území,
— nenarušil závažným způsobem veřejný pořádek nebo neohrozil bezpečnost našeho či jiného členského státu EU,
— prokázal zajištění prostředků k trvalému pobytu.

České státní občanství

Získáním státního občanství dochází k završení procesu integrace cizince do české společnosti, alespoň z hlediska zákona. Otázky týkající se státního občanství České republiky upravuje podrobně zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky. Zákon je založen na principu jednoho státního občanství**.** Česká republika vychází z principu tzv. *ius sanguinis*, což znamená, že dítě nabývá občanství svých rodičů. Skutečnost, že se dítě narodilo cizincům na našem území, není tudíž z hlediska našeho zákona relevantní.

Občanství je možné získat

— Narozením, a to je-li alespoň jeden z rodičů českým státním občanem či jsou-li oba rodiče bez státní příslušnosti a alespoň jeden z nich má na našem území povolen trvalý pobyt.

— Osvojením, je-li alespoň jeden osvojitel českým státním občanem, v takovém případě dítě nabývá státního občanství České republiky osvojením dnem právní moci rozsudku o osvojení.

— Určením otcovství, je-li dítě narozeno mimo manželství, matka je cizí státní občanka a otec českým státním občanem. Dítě nabývá státního občanství dnem souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství nebo dnem právní moci rozsudku o určení otcovství.

— Nalezením na území České republiky, jde-li o osobu mladší 15 let a neprokáže se její jiné občanství – prohlášením (týká se jen bývalých občanů ČSFR).

— Udělením, a to na žádost cizince, pokud splňuje současně tyto podmínky: musí mít ke dni podání žádosti povolen trvalý pobyt již nejméně 5 let a také se tu převážně zdržovat; dále musí prokázat, že nabytím českého st. občanství pozbude dosavadní občanství, nejde-li o azylanta nebo o osobu bez st. občanství; musí prokázat, že nebyl v posledních 5 letech pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin; musí prokázat znalost českého jazyka (prokazuje se přímo na úřadě); musí dále prokázat, že plní povinnosti, vyplývající z ustanovení zákona o pobytu cizinců a povinnosti, vyplývající ze zvláštních předpisů, upravujících veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně, odvody a poplatky. Za určitých okolností je možné žádat o prominutí výše uvedených podmínek (vždy jen o prominutí jedné) při splněním přesně stanovených podmínek.

Žádat o udělení občanství může pouze cizinec s trvalým pobytem. Je totiž možné prominout pouze chybějící délku trvalého pobytu, nikoliv jeho existenci. Jelikož cizinec musí prokázat, že nabytím českého státního občanství pozbude občanství

jiného, tj. podmínkou je, aby požádal stát, jehož je občanem, o propuštění ze státního svazku.

TIP: Podrobnější informace i jednotlivým typům pobytů a víz naleznete na webovém portálu www.inkluzivniskola.cz v sekci Migrace.

Kontakty

Kontakty na nevládní organizace a instituce, které poskytují různé formy poradenství a sociálních služeb a mohou být nápomocny při řešení problematických situací spojených s integrací cizinců na území České republiky.

META o. s. – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů

http://www.meta-os.cz

Občanské sdružení zaměřené na poskytování odborného sociálního poradenství cizincům v oblasti vzdělávání. Kromě práce s cizinci se META věnuje podpoře pedagogických pracovníků při práci s žáky s odlišným mateřským jazykem. Pro pedagogy zajišťuje vzdělávací aktivity (workshopy a semináře), informační a metodickou podporu. META provozuje též webový informační portál www.inkluzivniskola.cz.

Centra na podporu integrace cizinců (Správa uprchlických zařízení MV ČR) – CPIC

http://www.integracnicentra.cz/

Cílovou skupinou CPIC jsou cizinci z tzv. třetích zemí, kteří na území ČR pobývají v rámci dlouhodobého nebo trvalého pobytu. Centra se zaměřují na poskytování bezplatných služeb: poradenská a informační činnost, kurzy českého jazyka, právní poradenství, sociokulturní kurzy, provoz internetového pracoviště a knihovny.

Centra podpory inkluzivního vzdělávání – CPIV

http://www.cpiv.cz/

Centra podpory inkuzivního vzdělávání nabízejí participujícím školám průběžnou konzultační a poradenskou pomoc v oblasti psychologických a speciálně-pedagogických služeb, sociálního poradenství a prevence sociálně patologických jevů.

Centrum pro integraci cizinců, o.s. (CIC)

http://www.cicpraha.org

Občanské sdružení CIC poskytuje sociální a pracovní poradenství cizincům, organizuje také nízkoprahové kurzy češtiny. Pedagogům dále nabízí kurz lektorských dovedností pro výuku češtiny pro cizince.

Člověk v tísni, o.p.s. – vzdělávací program Varianty

http://www.varianty.cz

Jednou z aktivit obecně prospěšné společnosti Člověk v Tísni je realizace vzdělávacího programu Varianty. Tento program podporuje zavádění interkulturního vzdělávání (IKV) a globálního rozvojového vzdělávání (GRV) do českého školství. V rámci programu jsou realizovány dlouhodobé i krátkodobé vzdělávací kurzy a semináře pro pedagogy. Součástí programu je též publikační činnost.

Poradna pro integraci, o.s. (PPI)

http://www.p-p-i.cz

Poradna pro integraci (dále jen PPI) je občanské sdružení, které bylo založeno v roce 1997. Je nevládní neziskovou organizací zabývající se integrací osob, jimž byl v České republice přiznán status uprchlíka, a od roku 2002 také dlouhodobě usazených cizinců v České republice.

Poradna poskytuje sociální a právní poradenství.

Sdružení pro integraci a migraci, o.s.

http://www.uprchlici.cz

Sdružení pro integraci a migraci je nezisková organizace, která poskytuje právní a sociální poradenství cizincům žijícím v České republice. Nedílnou součástí aktivit je i působení na širokou veřejnost s cílem rozvíjet toleranci, potírat xenofobii a rasismus.

Organizace pro pomoc uprchlíkům, o.s. (OPU)

http://www.opu.cz

OPU je nevládní neziskovou organizací, která se od svého založení v roce 1991 zabývá právní, sociální a psychologickou pomocí uprchlíkům a ostatním cizincům na území ČR. Velkou pozornost věnuje problematice nezletilých cizinců bez doprovodu rodičů.

Tady a Teď, o.p.s.

http://www.tadyated.org

Tady a Teď je plzeňská organizace věnující se podpoře vzdělávání znevýhodněných žáků. Původně zajišťovala TaT doučování pouze v romských rodinách. V současné

době pracují i v oblasti podpory dětí cizinců. Hlavní náplň: doučování, komunikace s rodinou, komunikace se školou.

Inbáze Berkat o.s.

http://www.inbaze.cz

InBáze Berkat o.s. se věnuje integračním aktivitám v rámci komunitních a sociálních programů pro migranty a českou veřejnost, které jsou realizovány v komunitním centru InBáze v Praze a komunitním centru Rakovice v Jihočeském kraji.

Nová škola, o.p.s.

http://www.novaskola.org

Obecně prospěšná společnost Nová škola je nevládní, nezisková organizace, která podporuje vzdělávání menšin, především Romů a dětí cizinců. **Dětem cizinců pomáhá při začleňování se do školy prostřednictvím doučování českého jazyka.**

Most pro Lidská práva, o.s.

http://www.mostlp.org

Občanské sdružení Most pro lidská práva působí zejména v Pardubickém kraji. Kromě poradenství cizincům, které bylo původně jedinou aktivitou sdružení, začalo realizovat integrační jazykové kurzy a další kurzy, jejichž cílem je zvýšit sociální a kulturní kompetence cizinců, kteří se chtějí začlenit do české společnosti.

Sdružení občanů zabývající se emigranty, o.s. (SOZE)

http://www.soze.cz

SOZE je nevládní nezisková organizace, jejímž posláním je poskytování pomoci uprchlíkům a dalším kategoriím cizinců, přicházejících do České republiky. Tato pomoc spočívá v bezplatném právním, sociálním a psychologickém poradenství, v realizaci volnočasových a vzdělávacích programů a v komplexní sociálně-právní asistenci dlouhodobě usazeným cizincům a uznaným azylantům v procesu integrace do majoritní společnosti. SOZE působí převážně na Moravě.

Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky (UNHCR)

http://www.unhcr.cz

UNHCR vykonává humanitární, sociální a zcela nepolitickou činnost. Poskytuje ochranu a pomoc uprchlíkům (pomáhá uprchlíkům navrátit se domů nebo integrovat se do společnosti v zemi azylu nebo usadit se ve třetí zemi). Mezi vzdělávací aktivity lze řadit např. vydání metodické příručky Carly či vytvoření manuálu pro učitele při zařazování uprchlíků do výuky.

Poznámky

Poznámky

Každým rokem nastupují do základních a středních škol žáci, pro které je čeština cizím jazykem. Tato skutečnost nejen ztěžuje jejich vlastní adaptaci na nové školní prostředí, ale představuje novou situaci i pro pedagogy. Ti si musejí umět poradit s faktem, že někteří z žáků ve třídě nevládnou vyučovacím jazykem.

Publikace Žáci s odlišným mateřským jazykem na českých školách je koncipována jako průvodce začleňováním těchto žáků do školního prostředí.

META – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů je nevládní neziskovou organizací, která se dlouhodobě věnuje problematice integrace cizinců v oblasti vzdělávání. Od roku 2006 provozuje Poradenské a informační centrum, jehož odborní a sociální pracovníci pomáhají nejen nově příchozím cizincům řešit problémy, které začleňování do vzdělávacího systému přináší.

Samostatnou činností sdružení META je podpora pedagogických pracovníků při práci s žáky z kulturně a jazykově odlišného prostředí. Pro pedagogy připravuje META workshopy a semináře věnované problematice začleňování žáků s odlišným mateřským jazkem a provozuje též webový informační portál www.inkluzivniskola.cz, který je věnován tématu integrace cizinců do školního prostředí.

ISBN 978-80-254-9175-1

Praha & EU:
Investujeme do Vaší budoucnosti

OPPA PRAHA PRAGUE PRAGA EVROPSKÁ UNIE